

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2013–2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ivana Pupková

**KONSTITUOVÁNÍ ZÁKLADOVÝCH VĚTNÝCH
STRUKTUR Z VALENČNÍHO HLEDISKA V
MLUVNICKÉM UČIVU NA 1. STUPNI ZŠ**

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Karel Kamiš, CSc.,

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED (PART TIME) STUDIES

2013-2015

DIPLOMA THESIS

Ivana Pupková

**ESTABLISHMENT OF FOUNDATION OF STRUCTURES
CONSTRUCTION FROM THE POINT OF VIEW IN THE
VALENCE GRAMMATICAL SUBJECT MATTER IN 1.
LEVEL OF PRIMARY SCHOOLS**

Prague 2015

The Diploma Thesis Work Supervisor: Prof. PhDr. Karel Kamiš, CSc.,

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 9. 3. 2015

Ivana Pupková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat za neocenitelnou nezištnou pomoc, cenné rady a připomínky při vypracování této diplomové práce Prof. PhDr. Karlovi Kamišovi, CSc.,

Anotace

Předkládaná závěrečná práce se zabývá tématem valenčního hlediska v mluvnickém učivu na prvním stupni základní školy. Cílem práce je ověřit schopnost intuitivního utváření vět slovesných z hlediska valenční řečové skladby u žáků 2. a 3. ročníku ZŠ, realizovaných na vybraných slovesech z textů českého jazyka a literatury. Teoretická část objasňuje otázky mluvnické stavby věty ve spisovné češtině se zaměřením na základové větné struktury (ZVS) v mladším školním věku. Obsahem praktické části je zjišťování schopností žáků konstituovat základové větné struktury (ZVS) pomocí individuálně sestavených testových otázek.

Klíčová slova

Intuitivní konstituování ZVS, predikát, skladba věty, valence sloves, větné členy, základové větné struktury.

Annotation

Presented thesis deals with the theme of ' subject matter in terms of valence in the first level of a primary school. The aim is to verify the ability of the intuitive shaping of phrases verb in terms of valence speech tracks for pupils of 2nd and 3rd year of s primary school, realized at selected verbs from the texts of Czech language and literature. The theoretical part clarifies questions of the grammatical construction in standard Czech language with a focus on the underlying sentence structure (BSS) at younger school age. The contents of the practical part is the assessment capabilities of pupils constituting the base sentence structure (BSS) with the individually compiled test questions.

Key words:

Basic sentence structures (BSS), intuitive constitution of (BSS), predicate, sentence constitution, sentence members, valence verbs.

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 SKLADBA VĚTY	10
1. 1 VĚTA - JEDNOČLENNÁ-DVOUČLENNÁ	15
1. 2 VĚTA SPONOVÁ - NESPONOVÁ	15
1. 3 VĚTA AGENTNÍ – DEAGENTNÍ	16
1. 4 VĚTY PODLE VALENCE PŘÍSUDKOVÉHO SLOVESA	16
2 VALENČNÍ SKLADBA.....	18
2. 1 VALENCE ČESKÝCH SLOVES	20
2. 2 ZÁKLADOVÁ VĚTNÁ STRUKTURA (ZVS)	21
PRAKTICKÁ ČÁST	30
3 KONSTITUOVÁNÍ VĚTNÝCH STRUKTUR U ŽÁKŮ 2. A 3. TŘÍDY ZŠ.....	30
3. 1 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	30
3. 2 HYPOTÉZA.....	30
3. 3 VÝZKUMNÝ VZOREK	31
3. 4 METODICKÝ POSTUP.....	31
3. 5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	33
ZÁVĚR	94
SEZNAM CITOVANÉ LITERATURY	97
SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK	99
SEZNAM PŘÍLOH.....	101

ÚVOD

Tématem diplomové práce je valence českých sloves ve vazbě na učivo mluvnice na prvním stupni základní školy. Cílem práce je ověřit schopnost žáků druhého a třetího ročníku konstituovat základové větné struktury na základě valence sloves.

Pojmem valence se v lingvistice označuje schopnost lexikální jednotky, především slovesa, vázat na sebe jiné výrazy (větné členy) s určitým významem a v určitém tvaru a tím zakládat větné struktury. Sloveso je přísudek, bývá zleva doplňován většinou podmětem a zprava předmětem, příslovečným určením ad. Slovesná valence spojuje rovinu lexikálních jednotek a jejich významů s rovinou větně syntaktickou. Sloveso určité (*verbum finitum*) k sobě poutá jistý počet dalších slov. Určité sloveso v přísudku je sémantickým i gramatickým základem věty, nejdůležitější centrální větný člen, je nadřazen i podmětu, nemůže být vypuštěn nebo nevyjádřen. Sloveso rozhoduje o charakteru větné struktury o tom, zda bude vyjádřen podmět nebo jestli může stát bez něho.

Díky této schopnosti se stává jakýmsi „větným středobodem“ či „kreační jednotkou“, vytvářející základ smyslu věty. Jakožto větný predikát se určité sloveso stává rovněž organizačním centrem vět, jejich sémantickým i strukturním jádrem. Kreativní vlastností sloves, jejich vztahovou a větotvornou funkcí se zabývá i tato práce.

Valenční syntax, přispívající k hlubšímu poznání syntaktického systému jazyka, se rozvíjí od osmdesátých let dvacátého století. Valenční teorie přinesla nové zaměření větné syntaxe. V češtině zakotvil výchozí pojem „základové větné struktury“ (ZVS). Tímto termínem se označuje základ věty, tj. nejmenší část věty, která ještě zachovává smysl a lze ho vyjádřit gramatickým vzorcem. Gramatický větný vzorec zachycuje valenční potenciál slovesa, jehož rozlišení není vždy jednoznačné.

Základové větné struktury jsou tedy izolované věty obsahující pouze nezbytně nutné větné členy tvořící tzv. minimální, nikoli však holou větu. Věty jako *Petr našel* nebo *Roman přinesl*, jsou sémanticky i gramaticky nedostačující, defektní. Predikáty *našel* či *přinesl*, vyžadují doplnění.

Hlavním cílem praktické části je potvrzení či odmítnutí hypotézy, zda žáci 1. stupně ZŠ intuitivně konstituují věty za použití levostranné a pravostranné valence valenčních sloves. K tomuto účelu využijeme dva testy, z nichž každý obsahuje instrukci k práci a 23 sloves. Úkolem testovaných žáků bude vytvořit ze slovesa větu. Na základě analýzy budou věty rozčleněny na struktury bezvalenční, jednostranně valenční a oboustranně valenční. Výsledky analýzy poslouží jako podklad k vyhodnocení hypotézy. Z metodologického hlediska lze práci typově zařadit jako výzkumné šetření. V práci budou využity metody sběru dat (analýza odborných zdrojů, dotazníkové šetření) a metoda analýzy dat (kvalitativní analýza).

Přínos diplomové práce pro praxi spatřujeme především v možnosti využít poznatků z praktické části ve výuce českého jazyka ve druhé a třetí třídě ZŠ. V této fázi osvojování si mateřštiny zapojují žáci slova do gramatického kontextu, čímž dochází k prolínání intuitivního gramatického citu dítěte se znalostmi gramatiky získávanými záměrnou učební činností. Na principu valence a lexikálně-gramatického intuitivního myšlení mohou být vytvářeny výukové texty, s jejichž pomocí lze žákům zprostředkovat konstituování základových větných struktur. Výsledky testování mohou k vytvoření výukového materiálu napomoci.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SKLADBA VĚTY

Pod termínem věta si člověk zpravidla představí určitý souvislý logický celek jazyka, který vyjadřuje nějaký děj nebo myšlenku. Jak uvádí Grepl s Karlíkem, podat vědeckou definici termínu věta není jednoduché. Je tomu tak proto, že to, co se za větu považuje, je relativně složitá jazyková jednotka a lze na ní rozlišovat různé stránky a dimenze, jako jsou: a) fonologicko/grafematická, b) gramatickou (morfológicko-syntaktickou), c) významovou (sémantickou) a d) komunikační (pragmatickou). Autoři dále uvádějí tři centrální vlastnosti věty, a to 1) gramatickou správnost, 2) významovou správnost a 3) významovou úplnost (Grepl, Karlík, 1998, s. 17).

Podle Kamiše se v definičních pojetích věty předpokládá, že slova jsou ve větě spojována podle jistých gramatických pravidel, jež jsou pro danou řeč obvyklá. Věta je v intenci takového výkladu gramatické spojení slov, prostřednictvím nichž někdo něco o něčem vypovídá (Kamiš, 2007, s. 4). Tak např. ze slov *dítě, učit* vznikne věta: *Dítě se učí* a to právě tím, že se „surový materiál“ slov spojí v celek podle gramatických pravidel.

V základním dělení se věta dělí na větu jednoduchou a souvětí. Věta jednoduchá má jen jeden přísudek. Souvětí vzniká spojením dvou nebo více vět a má tedy více přísudků. Ve cvičebnici pro první stupeň ZS Český jazyk s Tobiášem si mohou žáci přečíst např. následující věty jednoduché: „*Alfons zápasil s matematikou. Hvězda zanikla. Šimpanz spolkl kuličku. Učitel předl žákům testy*“ (Topil, Bičíková, 1996a, s. 1).

Souvětí v základním dělení obsahuje na větu hlavní a větu vedlejší, a dále větu řídicí a větu závislou. Věta hlavní je ta, která mluvnicky nezávisí na jiné větě v souvětí. Věta vedlejší zastupuje větný člen. Věta řídicí je ta, na níž závisí jiná věta. Věta závislá závisí na jiné větě v souvětí. Pokud má souvětí jen jednu hlavní větu, jedná se o souvětí podřadné. V případě, že souvětí má dvě a více hlavních vět, jedná se o souvětí souřadné (Topil, Bičíková, 1996b, s. 70).

Věta tedy představuje ucelenou strukturu, a to jak v aspektu výrazovém (formálně gramatickém), tak v sémantickém. Organizačním centrem této struktury je predikát (srov. Petr et al., 1987, s. 21). Jedná se o jazykovou jednotku, která ve své větotvorné funkci vystupuje v podobě některého z finitních tvarů slovesa. Důležitou funkcí predikátu je funkce usouvztažňovací, pomocí níž vytváří relační strukturu věty.

Jednotlivá slova, z nichž se věta skládá, se označují jako *větné členy*. Podle významu se dělí na *větné členy základní*, k nimž se řadí podmět a přísudek/predikát a *větné členy rozvíjející*, mezi něž patří předmět, přívlastek, příslovečné určení a doplněk. Větné členy, jejichž přítomnost je vyžadována přísudkem, tvoří společně s ním základovou větnou strukturu. Ty části věty (slovní druhy), které nemají ve větě žádné z výše uvedených postavení, nejsou větnými členy. V rámci typologie slovních druhů jim odpovídají jednak slova synsémantická, tj. spojky, předložky, částice a mnohá citoslovce, jednak i některé slovní druhy autosémantické, např. modální fázová a sponová slovesa. Grepl s Karlíkem uvádějí, že ve škole se v souvislosti se slovními druhy, které nejsou větnými členy, říká „neurčují se“ (Grepl, Karlík, 1998, s. 25).

Z výše uvedeného vyplývá, že věta je entita, v níž se vytvářejí určité vztahy. Z hlediska stavby věty hovoříme o vztazích syntaktických. Jak uvádějí Grepl s Karlíkem, klasická syntax vyšla historicky při stanovování členů věty z funkce slov ve větě. Inspirací bylo učení klasické logiky o logickém soudu jakožto o základním aktu myšlení (srov. Grepl, Karlík, 1998, s. 23). Klasická syntax rozlišila funkci subjektu (podmětu), tj. toho, o čem se něco tvrdí a predikátu (přísudku), tj. toho, co se o něm tvrdí.

Syntaktické vztahy vycházejí ze vzájemné vazby větných členů. Tyto vztahy se označují jako *skladební*. Teorie rozlišuje skladební vztahy dvojího druhu: 1) Členy spojené skladebním vztahem *nejsou na stejné úrovni* - jeden je druhému nadřazen a ten jemu zase podřazen; vznikají tak *skladební dvojice*; 2) Členy spojené skladebním vztahem *jsou na stejné úrovni*, tj. nejsou ve vztahu vzájemné nadřazenosti a podřazenosti, čili nejsou ve vztahu skladební závislosti. Vznikají tak *skladební skupiny* (Kamiš, 2012, s. 105).

Vztah mezi členy ve skladební dvojici (*syntagmatu*) se dále v tradiční větně-závislostní skladbě specifikuje z hlediska významového na vztah 1) *přisuzovací* (predikační syntagma) a 2) *určovací* (determinační syntagma). Syntagmatika pojednává

o způsobech spojování větných členů ve větě. „Syntagma (sklad) je nejmenší významové a gramaticky ztvárněné spojení dvou plnovýznamových slov ve větě“ (Kamiš, 2007, s. 5).

O přisuzování (predikaci) hovoříme v případech, kdy se jedná o aktuální vztazení určité činnosti (*lyžovat*) nebo stavu (*stát*) či vlastnosti (*být chytrý*) k jejich nositeli. (srov. Grepl, Karlík, 1998, s. 210). V českém jazyce je tedy aktuální vztazení nějakého příznaků charakterizováno jeho časovým a způsobovým zařazením nebo přisouzením vlastnosti. Čeština taktéž využívá k vyjádření času a způsobu formálního slovesa *být (přísudek jmenný se sponou)*, např. *lyže jsou pomalé; býval jsem dobrý lyžař; Petr bude dobrým lékařem.*

Časové přisouzení (způsob časový) určuje, zda se děj odehrává v přítomnosti (lyžujeme), či již skončil (lyžovali jsme) nebo se teprve odehraje (zítra budeme lyžovat).

Slovesné přisouzení (slovesný způsob) se dělí na a) oznamovací (oznamuje děj jako skutečný či jistý- *lyžuji*), b) rozkazovací (vyjadřuje rozkaz nebo přání – *lyžuj*) nebo c) podmiňovací (*lyžoval bych, kdyby svítilo slunce* – podmíněný způsob vyjadřuje kondicionál).

Přisouzení *vlastnosti* se vyjadřuje slovesy s obecným významem, často sponovými slovesy (*být krásný, stát se slavným, nebývat zarmoucený*) (srov. Kamiš 2012, s. 105).

Kamiš rozlišuje čtyři typy přisuzování. 1) *Přísudek jmenný se sponou* (verbonominální predikát) se použije v případě, že se přisuzuje vlastnost, nikoli děj. Vlastnost je nutno vyjádřit slovesy s obecným významem jako jsou sponová slovesa. Jak uvádějí Grepl s Karlíkem, vyjádření slovesného přísudku zástupným (sponovým slovesem) je méně určité než vyjádření slovesem plnovýznamovým (Grepl, Karlík, 1998, s. 210). Při 2) *syntagmatickém přisuzování* (predikace subjekt-predikační S-P) se vychází z dvojčlenného vztahu predikačního aktu. Hovořící jev, o němž míní cosi vypovědět, nejprve pojmenuje, V češtině se toto pojmenování označuje jako tzv. syntaktický nominativ s označením N1. Následně mluvčí o tomto pojmenovaném jevu něco tvrdí, v češtině zejména slovesem určitým v přísudku věty (označení VP). Jako příklad můžeme uvést *Čtenář (N1) čte (VP osobní)*. U 3) *přisuzování nesyntagmatického* se jedná o případy, kdy jev, o němž mluvčí vypovídá, není podmětne pojmenován, takže tvrzení mluvčího se vztahuje přímo k vyjadřované

skutečnosti, např. *Sněží*. Kamiš v této souvislosti upozorňuje, že v češtině je možné vyjádřit paralelně predikaci syntagmatickou (*Padá sníh* N1 VF osobní) i nesyntagmatickou (*Sněží* VF neosobní). 4) Posledním typem určovacího vztahu je *negramatické přisuzování situační a kontextové*. Zde je podmět určen situací nebo kontextem, např. označení *Policie* - jedná se vyjádření mluvčího k tomu, na co ukazuje, např. ukáže prstem na budovu s nápisem *Policie* (srov. Kamiš, 2012, s. 105 - 106).

Vztah určovací se v recentní spisovné češtině vyjadřuje třemi způsoby: 1) shodou (kongruencí) např. *starý člověk*, 2) řízeností (rekcí), např. *peče koláče* nebo přimykáním (adjunkcí), např. *cesta lesem*. (srov. Kamiš, 2012, s. 106).

U 1) *shody (kongruence)* rozlišuje Kamiš a) shodu v přísudku, b) shodu v přívlastku a c) shodu v doplňku.

Shoda v přísudku se dále člení na *shodu u přísudku slovesného* a *shodu u přísudku jmenného se sponou*. V prvním případě se přísudkové sloveso shoduje s podmětovým podstatným jménem v osobě a čísle, např. *bratr odešel, sestra nakoupila, kuře pípalo, stroje nefungovaly, děvčata zapěla píseň*. Ve druhém případě se tvarově shoduje jmenná část přísudku s podmětem. V případě přídavných jmen se shoduje v rodě, čísle a pádě, u substantiv v čísle, někdy i v pádě a rodě. Jak příklady můžeme uvést *Muž je nevinný/nevinnen. Neteř je nemocná/nemocna. Babička je lékařka/byla lékařkou*.

V případě *shody v přívlastku* jde o shodu v rodě, čísle a pádě, např. *skoré brambory, staré zvíře, mladý muž*; u mužských podstatných jmen v množném čísle též podle životnosti, např. *otcovi přátelé, otcovy knihy*. U *shody adjektivního přívlastku* dochází ke shodě přívlastku s řídicím podstatným jménem v rodě, čísle a pádě, např. *uplynulý rok, současná politika*. V případě *substantivního přívlastku* dochází ke shodě přívlastku s řídicím podstatným jménem a) v pádě a čísle, nikoli však v rodě, např. *chudák maminka*, nebo b) v pádě, čísle a rodě (*chudák tatínek*).

Při *shodě doplňku* se adjektivní doplněk shoduje s podstatným jménem, na něž závisí v rodě, čísle a pádě., např. *Petr se jevil schopný/schopen/schopným* (srov. Kamiš, 2012, s. 108-109).

Řízenost (rekce) je druhým způsobem vyjádření určovacího vztahu. Řídící člen předepisuje pád závislého jména. Jedná se v podstatě o vazební doplnění členu řídicího např. *hledat Petra* (koho co?), *toužit po dítěti* (po kom, po čem?) Rekci se dále

vyjadřuje závislost přívlastkového substantiva (pití piva – koho čeho) i závislost doplňku, a to a) substantivního (Poslanci zvolili svého mluvčího) nebo b) adjektivního (Fotbalista svým zákrokem učinil soupeře neschopným pokračovat ve hře) (srov. Kamiš, 2012, s. 110).

Při *přimykání (adjunkci)* nevyplývá podoba členu závislého z vlastnosti členu řídicího, nýbrž z významového vztahu k němu. Kamiš upozorňuje, že v tomto případě se jedná jak o nevazebné, tak i o neshedové doplnění členu řídicího (tamtéž). Jako příklad můžeme uvést *koš na basketbal, lyžovat na svahu, jet za Petrou*

Deskripce skladby české věty založená na teorii větných členů vychází z konceptu *syntaktických vztahů*. Tuto teorii systematicky vypracoval v roce 1966 V. Šmilauer (Grepl, Karlík, 1998, s. 25). Starší literatura rozlišovala predikaci (přisuzování), determinaci (rozlišování) a koordinaci (souřadnost) (srov. Müllerová, 1988, s. 52-54). Kamiš k syntaktickým vztahům mezi členy skladebních skupin řadí 1) přiřadování (koordinaci), 2) přistavování (apozici), 3) přisuzování (predikci) a 4) precedenci.

V *přiřadování* se rozlišuje parataxe (souřadnost) a hypotaxe (podřadnost) Při *parataxi* se vztah mezi členy skupiny vyjadřuje spojovacími prostředky souřadícími (Petr a Pavel), u *hypotaxe* (podřadnosti) se koordinace vyjadřuje prostřednictvím výrazů podřadících (Otec s matkou odešli).

Přívlastňování (apozice) rozlišuje spojení splývavé a nesplývavé. Při spojení *nesplývavém* jsou členy opoziční skupiny odděleny nejčastěji čárkou, např. *Brno, největší moravské město*. U spojení *splývavého* není mezi členy opoziční skupiny čárka, např. *docentka Šťastná*.

Přisuzování (predikace) je aktuální vztahení sdělovacího příznaku k jeho nositeli. V češtině se jedná o modální a časové zařazení příznaku (např. *Psát – píšu, psal jsem, budu psát. Sněžit- sněží, sněžilo, bude sněžit*)

V případě *precedence* se jedná o vymezení syntaktického stavu, určujícího pořadí lineární větných členů ve větě (srov. Kamiš s. 110 – 111).

Jak jsme uvedli v úvodu kapitoly, v základném dělení se věta dělí na větu jednoduchou a souvětí. V dalším textu se zaměříme na typy jednoduchých vět ve spisovné češtině. Věta jednoduchá je charakterizována tím, že obsahuje pouze jediné aktualizační spojení přísudku s podmětem (např. *Venku sněží*) nebo pouze jeden větný základ, pokud se

jedná o větu jednočlennou (*Sněží*). Jako *věta holá* se označuje spojení, kdy sloveso určité v přísudku věty jednoduché nepotřebuje doplnit významově svůj neúplný význam rozvíjejícími větnými členy (předmětem, příslovečným určením nebo doplňkem).

Česká jazykověda rozlišuje jednoduché věty na 1) slovesné a 2) neslovesné. *Slovesné věty*, kterými se budeme v dalším textu zabývat, se dále člení na typy a) dvojčlenné a jednočlenné a typy b) sponové a nesponové, c) agentní a deagentní a d) podle valence a intence přísudkového slovesa na valenčně intenční typy nebo valenčně neintenční typy (srov. Kamiš 2012, s. 112).

1. 1 Věta dvojčlenná - jednočlenná

Určující charakteristikou rozlišení vět jednočlenných od vět dvojčlenných je příznak osobivosti a neosobivosti slovesa určitého v přísudku věty. *Dvojčlenné věty* jsou ty, které obsahují sloveso určité v osobním tvaru. Důvodem je skutečnost, že sloveso v pozici přísudku implikuje základovou větnou strukturu s prvním pádem substantiva zájmena v levovalenční pozici mluvnického podmětu, např. *Petr chodí, Moře bouří. Les šumí. Věty jednočlenné* naopak disponují vždy slovesem určitým neosobním, což je dáno tím, že přísudkové sloveso neurčité v neosobním tvaru naznačuje, že v dané větné konstrukci nelze užít nominativ podstatného jména či zájmena v pozici mluvnického podmětu. Příkladem jsou věty: *Sněžilo. Zlomené srdce* (srov. Kamiš, 2012, s. 113; Kamiš, 2013, s. 109).

1. 2 Věta sponová - nesponová

Jak z názvu vyplývá, zde je základním kritériem sponovost či nesponovost slovesa určitého v přísudku.

Jako *věty sponové* se označují ty, v nichž je mluvnickým jádrem přísudku sponové sloveso *být* bez vlastního lexikálního významu. Sloveso *být* zde pouze

vyjadřuje přisuzovací kategorie přisuzovaného jména času a způsobu. Např. *Babička je stará, Petr bude lékařem, Je teplo*. U dvojčlenných vět sponových může být jmenná část vyjádřená podstatným jménem (*Petr je kuřák*), přídavným jménem (*Petr je unavený*) nebo adverbialním výrazem (*Petr je v pyžamu*).

Jako věty *nesponové* se označují věty bez sponového slovesa. V přísudku tedy mají nesponové sloveso (*V komíně hučí*). V případech, kdy dochází ke spojení přísudku se slovesem modálním nebo fázovým, má přísudek věty dva syntaktické členy, a to modální či fázové sloveso + infinitiv slovesa významového (např. Petr to musel + dodělat; Zde se nesmí + kouřit) (srov. Kamiš, 2012, s. 113; Kamiš, 2013, s. 109).

1. 3 Věta agentní - deagentní

Činitelem odlišujícím věty agentní od vět deagentních je agentnost a neagentnost. K *agentním větám* se zařazují ty, v nichž činitel děje (agens, tj. činitel děje, konatel, aktivní prvek) zaujímá pozici mluvnického podmětu věty. Agentní věty jsou vždy dvojčlenné, např. *Lékař operuje pacienta*.

K *neagentním* se řadí věty, v nichž je aktivní činitel (agens) odsunut z místa mluvnického podmětu věty, např. *Pacient je ošetřován zdravotní sestrou*. (srov. Kamiš, 2012, s. 113; Kamiš, 2013, s. 109).

1. 4 Věta podle valence přísudkového slovesa

Posledním, z hlediska tématu této práce však nejdůležitějším, je dělení vět podle valence přísudkového slovesa. Valenční struktury se podle počtu větných členů utvářejících základové větné struktury rozlišují na: 1) *predikát* (přísudek, *P*), 2) *subjekt* (podmět *S*), 3) *objekt* (předmět, *O*), 4) *adverbiale* (příslovečné určení *Adv*), 5) *atribut verbální* (doplněk *Atv*).

Valenční věty se dělí na a) *Jednočlenné* (např. predikát: *Sněží*), b) *Dvojčlenné* (např. Subjekt – Predikát: *Otec pracuje*), c) *Tříčlenné* (např. Subjekt – Predikát – Objekt: *Děda vaří polévku*) d) *Čtyřčlenné* (např. Subjekt – Predikát - Objekt – Adverbiale: *Tenista vyhrál pohár popáté*), e) *Pětičlenné* (např. Subjekt – Predikát – Objekt1 – Objekt 2 – Objekt 3: *Petr sdělil rodičům o známkách pravdu*).

Podle rozložení funkčních pozic, které vytvářejí základové větné struktury, jazykověda rozlišuje:

- 1) Struktury bezvalenční – Predikát (např. *Sněží*) - tyto struktury nemají a) valenci podmětovou zleva ani zprava, b) valenci předmětovou, c) valenci adverbialní
- 2) Jednostranně valenční - tyto struktury mají některou z níže uvedených forem valencí
  - a) levou podmětovou S – P (*Petr píše*)
  - b) pravou předmětovou P – O (*Třesu se*)
  - c) adverbialní P – Ad (*Venku prší*)
- 3) Oboustranně valenční, tj. s valencí zprava i zleva - zde se rozlišuje
  - a) S – P (*Auto jede*)
  - b) S – P – O (*Auto má benzín*)
  - c) S - P – Ad (*Petr vaří v kuchyni*)
  - d) S - P – Atv (*Sportovec byl vyčerpaný*)
  - e) S – P – O – Ad (*Tenista vyhrál gam snadno*).
  - f) S – P – O – Atv (*Učitel pochválil žáka hlasitě*) (srov. Kamiš, 2012, s. 114; Grepl, Karlík, 1998, s. 47 - 48).

Věta jednoduchá může být rozšířena i o další větně-konstitutivní větné členy. Jedná se o případy sloves předmětových, kdy se věta jednoduchá rozšiřuje z hlediska jejich slovesné valence. Kamiš uvádí příklad určitého slovesa darovat, které na sebe váže tři podstatná jména, a to v 1. pádě (levovalenční doplnění podmětové), ve 3 pádě (pravovalenční doplnění předmětové) a ve 4. P (pravovalenční doplnění předmětové), např. *Otec daroval synovi peníze*. Věta o podobě *podmět – přísudek – předmět* se označuje jako základová větná struktura (srov. Kamiš, 2012, s. 116).

Problematikou valence a základové větné struktury se budeme detailněji zabývat v následující kapitole.

2 VALENČNÍ SKLADBA

Podle Lopatkové se spolupracovníky patří valence k jazykovým jevům, které vzbuzují zájem nejen lingvistů, ale i odborníků zabývajících se automatickým zpracováním přirozených jazyků. Autoři upozorňují, že znalost valence je nezbytná pro každého, kdo pracuje s jazykem, tedy pro novináře, redaktory, a samozřejmě i pro učitel jazyka českého na základní škole (srov. Lopatková et al., 2005, s. 7).

Šmejkalová spatřuje přínos valenční syntaxe pro školní vyučování v tom, že tříbí cit pro jemné významové odstíny, cit pro význam lexikálních jednotek a v případě středoškolské výuky i zajímavé propojení se slohovým vyučováním (Šmejkalová, 2007).

Pojem valence pochází od francouzského lingvisty L. Tesnière, který k pojmu valence dospěl při výkladech o větné struktuře, za jejíž centrum považuje sloveso určité (*verbum finitum*). *Verbum finitum* tím, že na sebe váže jistý počet tzv. aktantů (viz níže), určuje strukturu věty (Novotný, 1988, s. 66). Metaforicky tedy pojem valence označuje schopnost slovesa (podobnou schopnosti atomů) vázat k sobě určitý počet elementů. Jak uvádí Svozilová se spolupracovníky, vyjádření *vázat na sebe* evokuje souvislost s tradičním pojmem *vazba – slovesná vazba, předložková vazba* apod. Tento pojem má však pro současnou syntax mnohem užší význam než pojem valence (Svozilová et al., 1997, s. 7).

Grepl s Karlíkem rozumí pod pojmem valence „schopnost určitých lexikálních jednotek (zejména sloves) vázat na sebe jistý počet syntaktických pozic, determinovaný počtem sémantických aktantů, obsaditelných primárně jistými výrazy, buď nevětnými (substantivy a výrazy adverbiálními) nebo větnými (vedlejšími větami)“ (srov. Grepl, Karlík, 1998, s. 35). V naší práci se zaměřujeme na výrazy nevětné.

Jednotlivé valenční pozice jsou však různě významově těsné. V určitých případech dochází neobsazením některých pozic k porušení významové úplnosti, což může vést k vytvoření gramaticky defektní věty (Marie půjčuje). Neobsazením některých pozic dochází k porušení významové úplnosti. Doplnění obsazující takové pozice se nazývají *obligatorní*. Jiné valenční pozice jsou nepovinné, *fakultativní*. Tyto pozice jsou sice přítomny ve valenčním rámci a mohou být přítomny ve významové reprezentaci věty, jejich neobsazením však nevzniká významově ani gramaticky

narušená věta, např. *Petr se pevně držel (zábradlí)* (srov. Lopatková et al., 2005, s. 7; viz také níže, podkapitola 2. 2).

Podle valenční teorie syntaxe je páteř věty tvořena přísudkem. Z valence přísudku, tj. schopnosti otevírat ve větě jistý počet větně-členských pozic v jistých tvarech, vyplývá základová větná struktura (ZVS), jež bývá symbolicky zapisována pomocí gramatického větného vzorce. Věta tedy vzniká na základě vazby slovesa stojícího v pozici přísudku.

Jak bylo nastíněno výše, valence se zapisuje prostřednictvím valenčně intenčního větného vzorce. Jedná se o symbolický zápis skladebního jádra věty. Např. základová větná struktura *Otec daroval synovi peníze* má větný vzorec N1/S – VF osobní/P – N3/O3 – N4/O4.¹ Větný vzorec reprezentuje z hlediska morfologicko-syntaktického abstraktní reprezentaci skladebního jádra věty. *N* je nomen (podstatné jméno), *VF* označuje sloveso určité. Na vyšším stupni specifikace, tj. v rovině větných členů, se základová větná struktura zapisuje způsobem uvedeným v podkapitole 1. 4. Např. věta *Úroda závisí na počasí*, se zapisuje: S (podmět), - P (přísudek) – O (podmět). Tento vzorec reprezentuje valenční potenciál slovesa v pozici verbum finitum, v uvedeném případě třívalenčního slovesa *záviset* (srov. Kamiš, 2012, s. 117; s. 136).

Podle Grepla); c) trojvalenční (s jednou valencí levou a dvěma pravými: *Matka darovala synovi knihu*); d) čtyřvalenční (s jednou valencí levou a třemi pravými: *Lékař aplikoval pacientovi do žíly antibiotika*) (detailněji viz podkapitola 2. 2). 2) Forma valenčně vázaných pozic se člení na formu a) fixovanou (valenční pozice se zde vyznačují tím, že jsou charakterizovány určitým pádem) a b) nefixovanou (valenční pozice nejsou charakterizovány určitým pádem). 3) U druhů výrazů, jimiž je valenční pozice obsažitelná, se rozlišuje jakým druhem výrazů je daná pozice obsaditelná a) primárně (zde se reflektuje rozdíl mezi sémantickými aktanty, tj. zda je valenční pozice rezervována pro aktant substituční nebo aktant situační) b) sekundárně (tj. zda a jakým druhem výrazů je daná valenční pozice sekundárně obsaditelná – týká se valenčních pozic rezervovaných pro situační aktanty) (srov. Grepl, Karlík, 1998, s. 47 – 53).

---

¹a) symbol N1 = jméno v 1. pádě j.č. v pozici podmětu věty; b) symbol VF (verbum finitum) osobní= sloveso určité v přísudku věty; c) symbol N3 = podstatné jméno ve 3. p. j.č. v pozici předmětu O3; d) symbol N4 = podstatné jméno ve 4. pádě v pozici předmětu O4.

2. 1 Valence českých sloves

Valencí slovesa se rozumí jeho schopnost vázat na sebe jiná slova a zakládat tak z hlediska skladebního základové větné struktury. Jak uvádí Kamiš, „valence českého slovesa staví na rovině slov a jejich významů s tvaroslovnou rovinou a rovinou skladební. Sloveso k sobě váže jistý počet tvarů slov dalších a stává se tak organizačním centrem věty“ (Kamiš, 2012, s. 137).

Lopatková se spolupracovníky upozorňují, že valenční vlastnosti sloves jsou velmi rozmanité. Valenční vlastnost sloves nelze jednoduše odvodit obecnými pravidly. K tomu účelu vzniká valenční slovník českých sloves, který obsahuje popis valence jednoho slova po druhém (Lopatková et al., 2005, s. 8).

Abychom zjistili, jaká je valence slovesa, je nutno položit otázku, kolik výrazů ke svému významovému doplnění sloveso vyžaduje. Každé sloveso v určitém tvaru, tj. přísudek, disponuje tedy konkrétním valenčním potenciálem reprezentovaným počtem výrazů, které je schopno k sobě poutat. Tyto výrazy představují spolu s přísudkem základové větné členy a vytvářejí základovou větnou strukturu (viz níže).

Do valenční struktury českého slovesa se jako aktanty pojímají *předmět* (objekt), *přísllovečné určení* a *doplněk*. Novotný ve své práci v souvislosti s rozlišením valence uvádí příklady valenčního potenciálu českých sloves. Autor uvádí, že mezi případy, kdy valenční potenciál slovesa na sebe váže přísllovečné určení a případy, kdy sloveso váže jiný větný člen, je rozdíl. V prvním případě pád podstatného jména u valenčního přísllovečného určení není valenčním potenciálem slovesa striktně předepsán (nefixovaná forma). Valenční potenciál vymezuje celý okruh možných obsazení adverbialní pozice. Např. sloveso *ochnout se* vyžaduje doplnění přísllovečným rčení místa „kde“. V rovině valence této jednoznačné intenci odpovídají rozmanité pády, např., na ulici, před stadionem, ve škole, za domem apod. Avšak v případě jiného větného členu než adverbia je pád podstatného jména jednoznačně předepsán (fixovaná forma, viz výše). Například substantivum v subjektové pozici musí být vždy v nominativu (*dítě spí*). V objektové pozici váže na sloveso jeho valenční potenciál – např. u slovesa *uvidět* akuzativ (uvidět koho), u slovesa *obávat se* genitiv (obávat se

čeho), u slovesa *vzpomínat* akuzativ s předložkou na (vzpomínat na co), u slovesa *pátrat* lokál s předložkou po apod. (srov. Novotný, 1988, s. 67).

Do valenčního pole slovesa se zahrnuje rovněž doplněk, nikoli však u všech sloves. Jedná se pouze o ta slovesa, jejichž valenční potenciál pozici s doplňkem na sloveso váže, tj. která jsou na doplnění doplňkem (atributem verbálním) zaměřena, která jej vyžadují. Pouze takové doplňky jsou valenční. Valenční je doplněk *zdát se* (babička se zdá unavená), *vypadat jaký* (otec vypadá unaveně), *připadat komu jaký* (připadal mě povědomý), *dělat se jakým* (dělal se lepším), *ukázat se jako jaký, jako co* (ukázat se jako neschopný, jako ničema), *zvolit /ustanovit, jmenovat/ koho /čím, za co/* (zvolit někoho za prezidenta), *shledat koho/jakým/* (shledat někoho nevinným), *pokládat koho za jakého /za co/* (pokládat někoho za profesionála), *hodnotit koho za jakého* (hodnotit jako nadaného). Nevalenční jsou naproti tomu doplňky např. u sloves *vrátit se* (vrátit se unavený), *přijít* (přijít opilý), *ležet* (nemocný) apod. (srov. Novotný, 1988, s. 69).

2.2 Základová větná struktura (ZVS)

Valenční teorie přinesla nové zaměření větné syntaxe. Pro češtinu se jako výchozí pojem uplatnil termín „základová větná struktura.“ Uvedený pojem byl postaven proti původní „holé větě“ či pozdější „skladební základní dvojici“ a „základním větným členům“ (Svozilová et al., 1997, s. 7). Někdejší holé věty typu *Máma hledá*, jsou sémanticky i gramaticky nedostačující, tj. defektní.

Poznatky z teorie valenčně – intenční skladby a základových větných struktur mohou využít učitelé již na 1. stupni ZŠ. Učitelé přitom mohou vycházet ze základního paradigmatu valenční teorie, totiž schopnosti slovesa vázat na sebe určitý počet elementů, kterým určují i jejich základní formu. Valence slovesa je zde základem základových větných struktur (detailněji viz níže). Kamiš uvádí, že na 1. stupni ZŠ se ve větných vzorcích nepracuje se zobecněnými základovými strukturami. Větné vzorce aplikují učitelé na konkrétních příkladech, tj. na větách lexikálně obsazených. Žák mladšího školního věku totiž není ještě schopen pochopit zobecnění ZVS typu: *Žák píše dopis* ani v rovině *větných druhů* (N1 – VF pers – N4), ani v rovině *větných členů* (S – P

- O4), ale je schopen obsazovat valenční potenciál slovesa psát. Tímto se žák propracuje k podmětu vyjádřenému podstatným jménem *žák* a předmětu v akuzativu vyjádřenému podstatným jménem *dopis*. Obsazování valenčního potenciálu slovesa ta mladší žák činí intuitivně, na základě již osvojené mateřštiny (srov. Kamiš, 2002, s. 64 – 65).

Šmejkalová na příkladech uvádí pozitiva využití valenční syntaxe, v tomto případě na střední škole. Příkladem, na němž lze pozitiva dobře ilustrovat, je dle autorky např. věta: *Chlapec lomcoval klikou*. K této větě může vyučující přistupovat různými způsoby. Prvním způsobem je rozložení věty do skladebních dvojic slov, které k sobě významově i mluvnicky přináleží (*chlapec lomcoval*; *lomcoval klikou*). Dále se zjišťuje, kterými větnými členy jsou jednotlivá slova ve větě a zároveň se vytýká základní skladební dvojice (*Chlapec lomcoval*). K větám je však podle Šmejkalové možno přistupovat i jinak. Pokud se zohlední hledisko významové, je nabíledni, že základní skladební dvojice, tedy tvrzení *Chlapec lomcoval*, nemají smysl. Je tedy zřejmé, že nelze vynechat žádný člen – výraz *klikou* nelze od základní skladební dvojice odtrhnout., neboť jedině tvrzení *Chlapec lomcoval klikou* je gramaticky i významově v pořádku. Vynechá – li se přísudek, věta se hroutí (srov. Šmejkalová, 2007).

Jak jsme uvedli v předcházející kapitole, organizačním centrem věty jakožto ucelené struktury v aspektu formálně gramatickém i výrazovém, je predikát. Větné členy, jejichž přítomnost je ve větě predikátem vyžadována (tj. vyplývá z jeho valence jakožto jevu formálně gramatického), vytvářejí společně s predikátem základovou větnou strukturu (ZVS).

Z tohoto důvodu jsou tyto větné členy označovány jako členy *základové*. Větný predikát plní funkci usouvztažňovací, což znamená, že vytváří relační strukturu věty. Větné členy, které nejsou vyžadovány valencí predikátu, jsou členy *nezákladové* (*rozvíjející*). Všechny podoby věty, které lze nějak odvodit od ZVS, tj. rozvíjením, transformacemi, případně substitucemi členů jednoduchých členy složitějšími, se nazývají věty odvozené (srov. Petr et al., 1987, s. 22).

Kamiš definuje základové větné struktury jako „izolované věty obsahující pouze holé větné členy tvořící tzv. minimální větu. ZVS jsou utvářeny valenčním potenciálem slovesa určitého (*verbum finitum*) v pozici přísudku vyjadřujícího osobu, číslo, čas a způsob“ (Kamiš, 2012, s. 136).

Příklady ZVS jsou např. věty: *Eva se směje. Maminka navštívila tetu, Ovoce je zdravé* apod. V uvedených příkladech je ZVS realizována minimální větou, tj. větou, z níž nelze žádný člen vypustit, aniž by se tato věta stala mluvnicky neúplnou a tedy nesprávnou, negramatickou. Jak uvádí Petr se spolupracovníky, existují však případy, kdy minimální věta obsahuje navíc některé členy, které součástí ZVS nejsou. Tak např. z věty *Někteří mladí lidé projevují náchyllost k požívání alkoholu* lze vypustit pouze výrazy *někteří* a *mladí*, kdežto vše ostatní, tj. *Lidé projevují náchyllost k alkoholu* vypustit bez ztráty dramatickosti věty nelze, neboť to představuje větu minimální (srov. Petr et al., 1987, s. 22).

Jak jsme již nastínili v podkapitole 1. 4., základními členy větnými ve větě slovesné dvojčlenné jsou *podmět* (subjekt, S) a *přísudek* (predikát, P). Rozvíjejícími větnými členy jsou *předmět* (Objekt, O), *doplněk* (atribut verbální, Atv) a *přísluvečné určení* (adverbiale, Ad).

Z hlediska valence hovoří jazykověda o *významových přísudcích* (predikátorech PRED). Predikátory jsou především slovesa (viz podkapitola 2. 1). Ve významové struktuře predikátorů jsou odráženy stavy, procesy, nebo události, ve kterých se nacházejí identifikovatelné objekty skutečnosti, na něž mluvčí odkazuje. Mluvnický komponent významových přísudků umožňuje orientovat význam na časové ose minulost – přítomnost. Predikátor je nositelem intence, čili utváří intenční pole (srov. Kamiš, 2012, s. 137). Jazykověda rozděluje významové přísudky podle toho, zda ve své významové struktuře implikují mutaci či nikoli. *Nemutační predikátory* jsou takové, které ve své významové struktuře žádnou změnu neimplikují. Naopak *mutační predikátory* implikují určitý význam. *Stavové významové přísudky* označují stavy a relace, např. *ležet, studovat, ždímat, být hladový* apod. Kamiš člení stavové elementární přísudky do několika skupin podle významového hlediska, např. významové přísudky označující existenci či kvalifikaci. Významové přísudky dějové označují jednoduché procesy, např. *spát, pršet, svítit* – ve své významové struktuře implikují změnu ve smyslu přechodu z počáteční situace do situace závěrečné (Kamiš, 2012, s. 139- 140).

Význam predikátoru rozhoduje o valenční pozici. Jazykověda rozlišuje valenční pozice obligatorní nebo potencionální. *Obligatorní* větné členy obsazují valenční pozice predikátu. Obligatorní pozice musí být výrazové realizovány, nemá-li vzniknout věta defektní (*Matka*) navštívila *babičku* (Mülerová, 1988, s. 41). Grepl

s Karlíkem uvádějí, že z tohoto důvodu je určování holých vět běžné ve školské praxi nesmyslné, neboť např. věta *Matka navštívila*, není správně utvořená česká věta. Pozice potencionální nemusí být výrazově realizovány, např. *(Petr) spí* (Grepl, Karlík, 1998, s. 46).

Rozvíjející větné členy plní z valenčního hlediska roli aktantů. Aktanty jsou vlastně doplněním slovesa v přísudku podmětem, předmětem, příslovečným určením nebo doplňkem. Aktanty jsou levointenční při *podmětové intenci* doleva a pravointenční při *předmětové, adverbialní a doplňkové intenci* doprava. Např. *Fotbalista střelil gól*, představuje větnou konstrukci, v níž je levointenčním *podmětovým aktantem* ten, kdo tuto činnost (střelbu na bránu) vykonává (tj. fotbalista), pravovalenčním předmětovým aktantem je určitá skutečnost, která je touto činností dosahována (vstřelený gól). Tyto významově-skladební funkce, jakými jsou např. konatel činnosti (agens) nebo cíl činnosti (patiens) se označují jako jejich významové role. Kamiš uvádí, že „aktantské role podmětu (S) zleva a předmětu (O), příslovečného určení (Ad) nebo doplňku (Atv) zprava přiděluje aktantům přísudek, jakož výraz s funkcí významově usouvztažující“ (Kamiš, 2012, s. 138).

V následující části vždy krátce charakterizujeme jednotlivé větné členy a popíšeme jejich funkce z hlediska valenčního.

▪ **Podmět (subjekt, S)**

Podmět je základní větný člen, který z hlediska významového vyjadřuje původce činnosti (Pes štěká) nebo jeho nositele (*Auto jede*). Podmět je ten člen věty, jenž není na žádném jiném členu věty mluvnicky závislý. Podmět je vždy větně konstituujícím větným členem, který v ZVS zaujímá pozici levovalenční s významem 1. pádu podstatného jména.

Z valenčního hlediska se podmět vyskytuje v sedmi základových větných strukturách

- 1) $S - P$ (*Auto brzdí*); - ZVS $S - P$ je utvářena z valenčního hlediska slovesy jednovalenčními, které obsazují levovalenční pozici mluvnického podmětu. Na rovině slovních druhů je reprezentována vzorce N1 - VT osobní.
- 2) $S - P - O$ (*Nádrž obsahuje vodu*) – se zakládá na dvojvalenčních, popř. trojvalenčních osobních slovesech, které na sebe váží levovalenční pozice podmětové a pravovlanční pozice předmětové.

- 3) $S - P - Ad$ (*Lyžař spadl na svahu*) – se zakládá na oboustranně osobních slovesech dvojuvalenčních s levovalenční pozicí podmětovou a s pravovalenčním příslovečným určením místa (*Adl*) nebo způsobu (*Adm*) anebo času.
- 4) $S - P - Atv$ (*Lékařka vypadala unaveně*) – se zakládá na oboustranně dvouvalenčních osobních slovesech s pravovalenčním doplňkovým doplněním.
- 5) $S - P - O - Ad$ (*Bratr vyvezl auto z parkoviště, Adl*) – se zakládá na třívalenčních osobních slovesech s pravovalenčním předmětovým a příslovečným doplněním.
- 6) $S - P - O - Atv$ (*Lékař uznal otce nemocným*).
- 7) $S - P$ složený (*Sestra je účetní, Petr byl veselý*) – (srov. Kamiš, 2012, s. 118; 142 – 144; Grepl, Karlík, 1998, s. 49; Kamiš, 2013, s. 104).

▪ **Přísudek (predikát, P)**

Predikát má z hlediska významu zásadní roli ve větě. Přísudek je nositelem *a) predikačních kategorií času a způsobu* vyjádřené slovesem určitým v přísudku příslušnými časovými a způsobovými tvary slovesa; *b) shodových kategorií osoby*, čísla a případně i jmenného rodu.

Z hlediska intence – valenčního je přísudek centrálním větným členem, jehož valence utváří základové větné struktury podmětové neb nepodmětové. Základní větné struktury podmětové jsou uvedeny výše.

Z valenčního hlediska ve vztahu k predikátu dále rozlišujeme valenční přísudková slovesa bezpředmětová (přísudek holý), předmětová, příslovečná a doplňková.

Bezpředmětová slovesa jsou spojena s přísudkem holým, tj. predikátem bez rozvíjejících větných členů. Může se použít pouze v těch větách, v nichž bezpředmětová slovesa nepotřebují skladební a obsahové doplnění zprava - (Sněží).

Předmětová slovesa valenční doplnění vyžadují. Jedná se o následující varianty:

- 1) $P - O$: *Ochrnula mu noha*
- 2) $P - O - Adl$: *Petr pádluje v kanoi*
- 3) $S - P - At$: *Žák píše úkol*
- 4) $S - P - O - Adl$: *Petr schoval lyže do sklepa*
- 5) $S - P - O - Atv$: *Lékař uznal studenta neschopným* (srov. Kamiš, 2012 s. 119; s. 142).

Příslowečná slovesa mohou mít valenční doplnění:

- 1) S – P – Adl: *V chalupě hořelo.*
- 2) P – O – Adl.: *Píská mu v uších.*
- 3) S – P – Adl: *Petr pádloval na Berounce* (srov. Kamiš, 2012 s. 120).

U *doplňkových sloves* rozlišujeme následující varianty:

- 1) S – P – Atv: *Bratr vypadal unaveně.*
- 2) S – P – O Atv: *Lékař uznal studenta neschopným* (srov. Kamiš, 2012 s. 120).

Složený přísudek se slovesem sponovým označuje z hlediska významového nějaký stav prostředí (P složený – Ad: *Je horko. V hospodě bylo zakouřeno*) nebo něčí stav (*Bylo mu horko*) (srov. Kamiš, 2012 s. 148).

▪ **Předmět (objekt, O)**

Předmět (objekt O) je rozvíjející větný člen, který rozvíjí sloveso určité v přísudku nebo přídavné jménu. Předmět je tedy na slovese nebo přídavném jménu závislý. Závislost předmětu se vyjadřuje rekcí (*číst knihu* = 4. P. č. j.) Předmět ve větě může být i několika násobný (*Miluji pizzu, hamburger a hranolky*). Po významové stránce vyjadřuje předmět nejvýrazněji významovou roli patientu (Lékař vyšetřil pacienta vsedě). Předmět vyjadřuje: a) co je výsledkem děje (*žehlit prádlo*), b) to co je dějem přímo zasaženo (*spoutání vězně*), c) to, k čemu děj přímo směřuje (*radit žákům*). Z valenčního hlediska je předmět konstituován pravovalenčním větným členem v šesti základových větných strukturách:

- 1) P – O: *Ulevilo se mu.*
- 2) P – O – Adl: *Šofér zavezl autobus na parkoviště.*
- 3) S – P – O: *Renata maluje obrázek*
- 4) S – P – O Adl: *Řidič zaparkoval vůz do garáže.*
- 5) S – P – O- Atv: *Lékař uznal studenta nemocným.*
- 6) S – P složený: *Rodiče byly zvědavé na známky dětí.* (srov. Kamiš, 2012 s. 121; 143; Kamiš 2013, s. 103).

▪ **Přívlastek (atribut, At)**

Charakteristickým znakem přívlastku jako větného členu je, že přímo určuje skladební podstatné jméno.

Z hlediska valenční sklady je přívlastek za všech okolností členem nekonstitutivním, což značí, že není členem žádné základové větné struktury. Přívlastek je vždy rozvíjejícím členem jména (srov. Kamiš, 2012 s. 122).

▪ **Doplňěk (atribut verbální, Atv)**

Jako doplňěk se označuje větný člen s dvojí skladební závislostí. V prvním případě se jedná o závislost na podstatném jménu v pozici a) podmětu (*Děvčata (podmět) malovala kraslice*) nebo b) předmětu (*Obdržel jsem pětku (předmět) neprávem*). Druhou eventualitou je skladební závislost doplňku na slovese, popř. na přídavném jménu (*Babička se zdála chorá*).

Z valenčního hlediska může být doplňěk valenční za předpokladu, pokud náleží do valenčního pole slovesa doplňkového a to ve variantách:

1) S – P- Atv: *Dědeček se jevil chorým*

2) S – P – O - Atv *Lékař uznal studenta nemocným* (srov. Kamiš, 2012 s. 123-124; Kamiš, 2013, s. 104).

▪ **Přísllovečné určení (adverbiale, Ad)**

Přísllovečné určení je větným členem rozvíjejícím: a) sloveso (Jana hraje na kytaru); b) přídavné jméno (realizovatelný podle plánu); c) příslovce (velmi tiše); d) výrazy v jejich skladební platnosti (Nerad bych bydel daleko za Prahou) udáním okolnosti časové, místní, způsobové nebo příčinné povahy. Jinými slovy, adverbiale je větný člen řízený slovesem, přídavným jménem nebo příslovcem, což znamená, že je na nich skladebně závislý.

Z hlediska valenční skladby může být přísllovečné určení valenční v tom případě, pokud je konstitutivním větným členem. Novotný uvádí, že do valenční struktury slovesa se nepojímá přísllovečné určení u všech sloves a kterýkoli druh přísllovečného určení. Jde jenom o taková slovesa, která mají v intenční struktuře komponent cirkumstantový (okolnostní), a o takové druhy přísllovečných určení, která mu svým významem odpovídají. Tak např. slovesa jako *chovat se, zachovat se, vést si,*

počínat si, cítit se ap., mají v intenční struktuře modální komponent s významem "jak". Proto vyžadují doplnění příslovečným určením tohoto druhu, tj. příslovečným určením způsobu s významem "jak". Patří tedy do jejich valenčního pole příslovečná určení jako např. (*chovat se*) *čestně, nečestně, podle očekávání, nečekaným způsobem, na výbornou, bez zábran, pod kritiku jako nepřičetný apod.* (Novotný, 1988, s. 66).

V případě adverbální se jedná se o šest variant ZVS:

- P – Adl: *V troleji zajiskřilo.*
- P – O – Adl: *Bolí mě hlava.*
- S – P – Adl: *Špindlerův Mlýn leží v Krkonoších-*
- S – P – O – Adl: *Bratr zaparkoval auto u supermarketu.*
- S – P složený dvojčlenný: *Letadlo je rychlejší než motorka.*
- P složený jednočlenný: *Venku je sychravo* (srov. Kamiš, 2012 s. 124; 144; Kamiš 2013, s. 104).

Výše jsme nastínili, že teorii základových větných struktur a valenci sloves lze využít při výuce na prvním stupni ZŠ. Učitelé mohou přihlížet při výuce ke klasifikaci ZVS jak podle větně-členského, tak i podle slovně-druhového charakteru pozic. Kamiš s přihlédnutím k ZVS uváděným J. Novotným doporučuje na 1. stupni ŽS procvičovat následující typy a podtypy ZVS:

1) P (*Prší*);

2) S – P (*Slunce svítí*)

3) P – O (*Otrnulo mu*)

3a) P – O1 – O2 (*Zželelo se mu ukřivděného*)

4) P – Ad (*V hodinách hrklo*)

4a) P – Ad1 – Ad2 (*Ve sklepeř páchlo zatuchlinou*)

5) P – O – Ad (*Bolí mě na prsou*)

6) S – P – O (*Žák píše úkol*)

6a) S – P – O1 – O2 (*Soud zprostil obžalovaného viny*)

7) S – P – Ad (*Praha leží na Vltavě*)

8) S – P – Atv (*Otec se zdál unavený*)

9) S – P – O – Ad (*Řidič zavezl auto do garáže*)

10) S – P – O – Atv (*Výbor zvolil otce za předsedu*)

11) ZVS s predikátem složeným

11a) se slovesem sponovým (*Štěně je hravé; otec je učitel*)

11b) se slovesem modálním (*Dítě chce spát+ Všichni museli odejít*)

11c) se slovesem fázovým (*Pes nepřestával dorážet*)

11d) se slovesy kategoriálními (*Sbírat odvahu*)

11e) sponové typy bez subjektu (*Je mi zima*) (Kamiš, 2002, s. 66)

Po teoretickém úvodu prezentujeme v následující části výsledky výzkumného šetření, jehož cílem bylo ověřit schopnost žáků 2. a 3. Ročníku ZŠ konstituovat základové větné struktury (ZVS) z předem připravených sloves.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 KONSTITUOVÁNÍ VĚTNÝCH STRUKTUR U ŽÁKŮ 2. A 3. TŘÍDY ZŠ

Empirická část obsahově navazuje na část teoretickou. Předmětem zkoumání je intuitivní tvorba základových větných struktur, tvořených na základě valenční vazby sloves u žáků na prvním stupni základní školy.

3. 1 Cíle výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je ověřit schopnost intuitivního utváření slovesných vět z hlediska valenční řečové skladby u žáků 2. a 3. ročníku ZŠ, realizovaných na vybraných slovesech z textů českého jazyka a literatury. Výzkum si dále klade za cíl zjistit, jaké varianty ZVS vytvářejí žáci nejčastěji.

3. 2 Hypotéza

Žáci 1. Stupně ZŠ intuitivně konstituují věty za použití levostranné a pravostranné valence.

3.3 Výzkumný vzorek

Výzkum byl proveden na Základní škole Šindlovy dvory. Škola poskytuje vzdělání na prvním stupni ZŠ (1. až 5. ročník). Ve školním roce 2014/2015 zde plní svoji školní povinnost 106 žáků. Základní škola je zaměřena na poskytování všeobecného vzdělání. Na svých webových stránkách škola prezentuje své výhody. Díky nižšímu počtu žáků ve třídách může škola nabídnout individuální přístup k jednotlivým dětem a možnost využití zajímavých a netradičních metod a forem práce. Ve škole panuje poklidná a přátelská atmosféra

Výzkumné šetření bylo provedeno se souhlasem ředitelky školy. Výzkumný soubor tvořili žáci druhé a třetí třídy. V prosinci 2014 bylo administrováno ve druhé a třetí třídě celkem 43 dotazníků. Z důvodu absence dvou žáků v uvedeném období se ke konečnému zpracování vrátilo 41 dotazníků. Výzkumný soubor tvořilo 20 žáků druhého ročníku a 21 žáků ročníku třetího (18 chlapců). Průměrný věk souboru činil 8, 8 let.

3.4 Metodický postup

Výzkum proběhl následující formou. Z učebnice Jazyk český pro druhou a třetí třídu a dále z Čítanky pro druhou a třetí třídu jsme vybrali slovesa. Slovesa jsme žákům předložili ve formě času minulého, času přítomného a času budoucího. 21 žáků vyplňovalo první variantu testu s 23 slovesy, 20 žáků druhou variantu testu rovněž s 23 slovesy.

Výzkum proběhl v řádné hodině češtiny. Žáci byli instruováni, aby na všechna uvedená slovesa vytvořili větu, která je napadne. Opakovaně jim bylo slovně zdůrazněno, že sloveso nemusí stát na začátku věty.

Test byl uveden následujícím sdělením: *Ahoj holky a kluci, jmenuji se Iva a stejně jako vy chodím do školy. Právě píšu něco jako domácí úkol a potřebovala bych k tomu vaši pomoc. Napsala jsem vám tu několik sloves a chtěla bych vás poprosit, abyste ke každému slovesu napsali větu, která vás napadne. Za vaši pomoc vám moc děkuji. Iva.* Za instrukcí byla seřazena pod sebou slovesa.

Vyhodnocení jsme provedli na základě analýzy za každé jednotlivé sloveso. Celkem tedy bylo hodnoceno 46 sloves. Věty, které žáci ze sloves vytvořili, jsme přiřadili k základním jedenácti základním větným strukturám, které jsou popsány v teoretické části (popř. jsme je ohodnotili jako věty bez vytvořené základní větné struktury). Příklady vět napsaných žáky, které vždy u příslušného slovesa uvádíme, nebyly upravovány (kromě zjevných gramatických chyb), tzn., že v příkladech jsou uvedeny minimální věty obsahující i nadbytečné větné členy. Od těchto členů jsme při přiřazování abstrahovali.

3. 5 Výsledky výzkumu

Tab. 1 Vyhodnocení slovesa *maloval*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	4
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	6
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P - Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P- O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S - P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	10
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		1

Zdroj: autorka

1) Příklady jednotlivých ZVS vytvořených slovesem *maloval*

▪ Podmět-přísudek (S – P)

Můj brácha maloval. Budeme ve škole malovat. Já maloval.

▪ Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)

Dnes jsem malovala obrázek. Brácha maloval na papír. Dneska jsem maloval auta.

Na naší besídce jsem malovala kulisy. Marek maloval obraz ptáka (S – P – O1 – O2)

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Malovala jsem obrázek (nejčastěji). Maloval jsem krásný obrázek. Maloval jsem květinu. Maloval jsem velký strom

- **Bez ZVS**

Malovala.

Z tabulky 1 vyplývá, že žáci nejčastěji doplnili větu ve formě ZVS přísudek - předmět. Nejvíce frekventovanou variantou byla věta: *Maloval jsem obrázek.*

Rozvinutější formy ZVS žáci ke slovesu *maluji* nedoplnili.

Tab. 2 Vyhodnocení slovesa *namaluji*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P - Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P- O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S - P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	19
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		1

Zdroj: autorka

2) Příklady jednotlivých ZVS vytvořených slovesem *namaluji*

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Já namaluji panenku.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Namaluji ti obrázek. Dnes namaluji obrázek. Namaluji mamince obrázek (P – O1 – O2).
 Namaluji ti nehty. Namaluji Karlův most. Namaluji například auto. Namaluji zvířátko.
 Zítra namaluji auto. Namaluji tužkou pro maminku pejska. Namaluji ovoce (kytku).

- **Bez ZVS**

Namaluji.

Z tabulky 2 je patrné, že žáci ve slovesu ve tvaru, které směřuje v časové ose do blízké budoucnosti, v dominantní většině doplnili ZVS ve formě přísudek – předmět.

Tab. 3 Vyhodnocení slovesa *budu malovat*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	3
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	1
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P - Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P- O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S - P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	16
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	1
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		0

Zdroj: autorka

3) Příklady jednotlivých ZVS vytvořených slovesem *budu malovat*

- **Podmět-přísudek (S – P)**

Já budu malovat.

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Já budu malovat dinosaura.

▪ **Přísudek-předmět (P – O)**

Budeme malovat. Budu malovat obrázek. Dnes budu malovat obrázek. Budu malovat sluníčko (modré auto, květinu, letadlo, bazén, krtka, hračku). Na Valentýna budu malovat srdce. Budu malovat s Ivou obrázek.

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Budu malovat v domácím úkolu.

Ve valenčním poli slovesa *budu malovat* se ocitla v jednom případě ZVS P – Ad. Podobně jako u předchozího slovesa většina žáků volila rozvinutí slovesa ve formě přísudek – předmět.

Tab. 4 Vyhodnocení slovesa *pracuji*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P - Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P- O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S - P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	4
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	13
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

4) Příklady jednotlivých ZVS vytvořených slovesem *pracuji*

▪ **Podmět-přísudek (S – P)**

Já pracuji.

▪ **Přísudek-předmět (P – O)**

Pracuji na počítači. Pracuji na pracovním listu (na domácím úkolu). Pracuji už na tom, maminko.

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Pracuji často na zahradě, (protože mě to baví). Pracuji od rána do večera. Pracuji na nádraží. Pracuji u babičky. Pracuji v bance. Pracuji moc rád.

▪ **Bez ZVS**

Pracuji. Pracuju. Na zahrádce pomáhám a pracuji. Pracuj a nepovídej.

U slovesa *pracuji* vytvářeli žáci nejčastěji TVS typu přísudek – příslovečné určení, a to jak příslovečné určení místa (pracuji v bance, na nádraží), tak i příslovečné určení času (pracuji od rána) i způsobu (pracuji rád).

Tab. 5 Vyhodnocení slovesa *pracoval jsem*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P - Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P- O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S - P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	7
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	10
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		4

Zdroj: autorka

5) Příklady jednotlivých ZVS vytvořených slovesem *pracoval jsem*

▪ **Přísudek-předmět (P – O)**

Pracovala jsem na tom. Pracoval jsem na počítači. Pracoval jsem na testu (domácím úkolu). Pracoval jsem s Honzou.

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Pracovala jsem na pláži (doma; na zahradě). Pracovala jsem, co to šlo. Pracovala jsem v práci. Pracovala jsem ve čtvrtek.

▪ **Bez ZVS**

Pracoval jsem. Pracoval jsem a vařil. Pracoval jsem vůbec?

I ve tvaru minulého času vytvářeli žáci ze slovesa *pracuji* nejčastěji větný vzorec přísudek – příslovečné určení. Druhou nejčastější základovou větnou strukturou, založenou slovesem *pracoval jsem*, byla ZVS přísudek – předmět.

Tab. 6 Vyhodnocení slovesa *budu pracovat*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P - Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P- O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S - P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	11
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	6
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

6) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *budu pracovat*

▪ **Podmět-přísudek (S – P)**

Já budu pracovat.

▪ **Přísudek-předmět (P – O)**

Budu pracovat s maminkou (tatínkem). Budu pracovat na tom. Budu pracovat na počítači. Budu pracovat jako doktorka. Budu pracovat na tabletu (na pracovním listě; na zvláštním úkolu; na velké práci).

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Budu pracovat v restauraci (v garáži; v kuchyni). Budu pracovat sám. Budu pracovat v pátek.

▪ **Bez ZVS**

Budu pracovat. Budeme pracovat.

Ve tvaru budoucího času zakládali žáci ze slovesa *pracuji* nejčastěji ZVS typu přísudek – předmět, rozdílně od tvaru slovesa v čase přítomném a času minulém, kde převažovala ZVS přísudek – příslovečné určení.

Tab. 7 Vyhodnocení slovesa *kreslím*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P– O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	8
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	8
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		4

Zdroj: autorka

7) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *kreslím*

- **Podmět-přísudek (S – P)**

Já kreslím.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Kreslím vagónek s vlakem (P – O1 – O2). Kreslím obrázek (sluníčko; auta; orchestr; velký obraz.)

- **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Kreslím ráda. Kreslím ošklivě. Kreslím na kreslení (zřejmě myšlena hodina VV, pozn. autorky). Kreslím na zeď. Kreslím do mého linkovaného sešitu. Kreslím sám.

- **Bez ZVS**

Kreslím. Kreslíme. Občas něco kreslím. Když mám volno, tak si kreslím.

Ze slovesa *kreslím* vytvářeli probandi nejčastěji stejnou měrou ZVS přísudek – předmět (N = 8) a ZVS přísudek – příslovečné určení (N = 8). Z dosavadních výsledků je patrné, že žáci jen ve velmi malé míře zakládají levovalenční ZVS s explicitním doplněním podmětu.

Tab. 8 Vyhodnocení slovesa *kreslila jsem*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P- O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S– P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	10
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	7
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		4

Zdroj: autorka

8) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *kreslila jsem*

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Kreslila jsem kominíka (rádio; obrázek; kuchaře; smajlíka). Kreslila jsem mého velkého kamaráda. Kreslila jsem návrh na svatební dort.

▪ Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)

Kreslila jsem v sešitě. Kreslila jsem na papír (na karton). Kreslila jsem hezky (škaredě)

▪ Bez ZVS

Kreslila jsem. Kreslila jsem vůbec?

Ze slovesa *kreslila jsem* zakládalo nejvíce žáků ZVS přísudek – předmět (N= 10). Podobně jako v u předchozích sloves, druhou nejčastěji vytvořenou ZVS byla forma přísudek-příslovečné určení.

Tab. 9 Vyhodnocení slovesa *budu kreslit*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P - Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P- O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S - P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	9
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	8
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

9) Příklady jednotlivých ZVS

▪ Podmět-přísudek (S – P)

Já budu kreslit.

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Budu kreslit osmičky (myšku, mimino, obraz, kluky ze skautu, kytaru, strom). Na hudební výchově budu kreslit noty.

▪ Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)

Budu kreslit v domácím úkolu (ve výtvarném kroužku). Budu kreslit na papír (na zeď)

▪ Bez ZVS

Budu kreslit, Budeme kreslit.

I u slovesa *budu kreslit* zakládali žáci ZVS přísudek – podmět a přísudek příslovečné určení.

Tab. 10 Vyhodnocení slovesa *chodí*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	2
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P– Ad)	2
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P- O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S - P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	2
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	13
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	1
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

10) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *chodí*

▪ **Podmět-přísudek (S – P)**

Můj malej brácha už chodí. Miminko už chodí.

▪ **Podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P - Ad)**

Maminka chodí na cvičení. Moje kamarádka chodí na tancování.

▪ **Přísudek-předmět (P – O)**

Chodím s odpadkama. Chodí to mimino vůbec?

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Chodím ven (do práce; do školy; do 8. třídy; na chodníku). Chodí na počítač. Chodí vzpřímeně. Chodí do školy s úsměvem. Chodí po cestě.

▪ **Přísudek-předmět-příslovečné určení (P – O – Ad)**

Chodím s jednou holkou na rande.

▪ **Bez ZVS**

Chodí. Chodíme.

Sloveso *chodí* „dokázalo“ u žáků založit pestřejší paletu ZVS, než tomu bylo v předchozích případech. Většina žáků sledovaného souboru (N= 13) vytvořila podobně jako v předchozích případech ZVS přísudek – příslovečné určení. Jeden žák vytvořil ZVS (S – P – Ad), stejně tak jeden založil ze slovesa *chodí* ZVS P – O – Ad.

Tab. 11 Vyhodnocení slovesa *chodil jsem*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	1
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	18
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		2

Zdroj: autorka

11) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *chodil jsem*

▪ Podmět-přísudek (S – P)

A já, chodila jsem taky.

Přísudek - předmět

Chodil jsem s Nelou běhat.

▪ Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)

Chodil jsem do školy (školky). Chodil jsem rád na fotbal, ale už mě to nebaví. Chodil jsem po chodníku. Chodil jsem na balet (po lese, na karate, na pískoviště, po schodech, do sboru).

- **Bez ZVS**

Chodil jsem.

Sloveso *chodil jsem* doplnilo 10 žáků příslovečným určením do školy. Je zajímavé, že mnoho žáků 2. A 3. třídy spojuje chození do školy s minulým časem.

Tab. 12 Vyhodnocení slovesa *budu chodit*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P - Ad)	1
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P- O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	1
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	15
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	1
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

12) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *budu chodit*

- **Podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P – Ad)**

Já budu chodit do školy.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Budu chodit do obchodu.

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Budu chodit do osmé třídy (třetí třídy, na volejbal, po chodníku, do práce, do kroužku, ke kamarádovi, na gymnastiku). Budu chodit pomalu. Budu chodit celý den.

▪ **Přísudek-předmět-příslovečné určení (P – O – Ad)**

Budu chodit s Říšou ven.

▪ **Bez ZVS**

Budu chodit. Budu chodit a skákat.

Jeden žák založil ze slovesa *chodil jsem* ZVS podmět – přísudek – příslovečné určení (S – P- Ad), ZVS přísudek – předmět – příslovečné určení (P – O – Ad) byla vytvořena rovněž jedním žákem. Podobně jako v předchozích případech většina žáků zkoumaného souboru vytvořilo ZVS přísudek – příslovečné určení.

Tab. 13 Vyhodnocení slovesa *skáče*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	2
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	2
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	3
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P– O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	2
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	8
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	1
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

13) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *skáče*

- **Podmět-přísudek (S – P)**

Babička skáče. Zajíc skáče.

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Viděl jsem pána skákat z mostu. Můj brácha skáče přes švihadlo.

- **Podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P – Ad)**

Pejsek skáče na trampolíně. On skáče na chodníku. Sestra skáče na trampolíně.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Skáče salto.

- **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Skáče do vany (na trampolíně). Skáče na lyžích. Skáče ze schodů.

- **Přísudek-předmět-příslovečné určení (P – O – Ad)**

Skáče Eva do vody?

- **Bez ZVS**

Skáče.

Ze slovesa *skáče* vytvořili žáci souboru pestřejší skladbu ZVS. Dva žáci založili ZVS podmět-přísudek-předmět (S – P – O), tři žáci větný vzorec podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P – Ad)

Tab. 14 Vyhodnocení slovesa *skočil*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	1
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	7
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	9
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

14) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *skočil*

- **Podmět-přísudek (S – P)**

Děda skočil.

- **Podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P – Ad)**

Kamarád skočil do písku.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Skočil přes překážku. Skočila jsem z můstku. Skočil přes potok. Skočil na kamarádku.

- **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Skočil jsem do jámy (do vody). Skočil z balkónu (do rybníka) Skočila jsem po chodníku. Pozor, málem skočil vedle. Skočil do postele.

- **Bez ZVS**

Skočil.

Tab. 15 Vyhodnocení slovesa *skočí*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	1
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	2
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P- O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S - P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	0
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	13
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	1
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

15) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *skočí*

- **Podmět-přísudek (S – P)**

Táta skočí.

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Oliver skočí na kole.

- **Podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P – Ad)**

Pavel skočí do vody. Můj křeček skočí z klece.

▪ **Přísudek-příslowečné určení (P – Ad)**

Pozor, málem skočil vedle. Skočil jsem do vody. Skočí do bazénu. Skočí do krámu pro chleba. Skočí po hlavě do bazénu. Skočí do obchodu. Skočím na skokánku. Skočí z okna. Skočí z traktoru.

▪ **Přísudek-předmět-příslowečné určení (P – O – Ad)**

Skočil z prkna do bazénu.

▪ **Bez ZVS**

Skočí

Nadpoloviční většina (N= 13) vytvořila ze slovesa *skočí* ZVS přísudek – příslowečné určení. Dva žáci napsali větu, jejíž větný vzorec odpovídá ZVS (S – P – Ad).

Tab. 16 Vyhodnocení slovesa *psala*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	2
Podmět – přísudek - příslowečné určení	(S – P – Ad)	1
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslowečné určení	(S – P– O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	11
Přísudek - příslowečné určení	(P – Ad)	3
Přísudek - předmět-příslowečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

16) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *psala*

▪ **Podmět-přísudek (S – P)**

Máma psala.

▪ **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Maminka psala dopis. Adéla psala test.

▪ **Podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P – Ad)**

Tatínek psal do práce.

▪ **Přísudek-předmět (P – O)**

Psala jsem domácí úkol. Psala jsem diktát. Psal dopis. Psal jsem do sešitu. Psala na papír. Neruš, právě psala přání. Psal dopis z tábora (P – O1 - O2).

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Psala z domu. Psala hrbolatě.

▪ **Bez ZVS**

Psala.

Více než polovina žáků souboru vytvořila ze slovesa *psala* ZVS přísudek – předmět. Dva žáci vytvořili „příkladové“ věty ZVS podmět-přísudek-předmět (S – P – O).

Tab. 17 Vyhodnocení slovesa *píše*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	5
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	1
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P– O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	9
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	1
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		4

Zdroj: autorka

17) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *píše*.

- **Podmět-přísudek (S – P)**

Ríša píše.

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Pája píše domácí úkol. Táta píše mamince. Eva píše úkol. Lucka píše domácí úkol.
Kamarád píše domácí úkol.

- **Podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P – Ad)**

Mamka píše do školy.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Píše domácí úkol. Píše domácí úkol? Píše dopis. Píše na papír.

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Píše hezky.

▪ **Bez ZVS**

Píše. Nebo ho ještě píše?

ZVS přísudek – příslovečné určení byl z velké části sycen větou Píše (píší) domácí úkol (6 x). ZVS podmět-přísudek-předmět (S – P – O) vytvořilo ze slovesa *píše* pět žáků.

Tab. 18 Vyhodnocení slovesa *bude psát*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	4
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	12
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	1
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

18) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *bude psát*.

- **Podmět-přísudek (S – P)**

Táta bude psát.

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Jana bude psát dopis. Honza bude psát Martě. Kačka bude psát přání k narozeninám. Brácha bude psát diktát.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Bude psát test z češtiny (P – O1 – O2). Bude psát písemku. Bude psát Petr úkol? (P – O1 – O2). Bude psát úkol. Mami, bude psát i bráška?

- **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Budu psát na papír.

- **Bez ZVS**

Bude psát.

Ze slovesa *psala* založilo 12 žáků souboru ZVS přísudek – předmět. Nejčastěji (7 x) se objevila věta *Bude psát úkol*. 4 žáci vytvořili ZVS podmět-přísudek-předmět (S – P – O)

Tab. 19 Vyhodnocení slovesa *mluvila*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	2
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	1
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P– O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	9
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	5
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

19) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *mluvila*.

- **Podmět-přísudek (S – P)**

Máma mluvila.

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Marta mluvila do telefonu. Marta mluvila o autech.

- **Podmět – přísudek - příslovečné určení**

Kdyby si mluvila pořádně

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Mluvím kraviny. Mluvila s ředitelkou. Mluvila na paní ředitelku. V rádiu mluvil pán.
Mluvila jsem na Doru. Mluvil do mikrofону. Mluvila na mě sestra.

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Mluvila jsi pěkně. Mluvila jsem nahlas. Mluvila jsem při hodině.

▪ **Bez ZVS**

Bude psát.

9 žáků vytvořilo ze slovesa *mluvila* ZVS přísudek – předmět. Větu odpovídající ZVS přísudek – příslovečné určení napsalo 5 účastníků testování. Dva vytvořili ZVS podmět – přísudek, další dva podmět – přísudek – předmět.

Tab. 20 Vyhodnocení slovesa *mluví*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	2
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	2
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	2
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	8
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	4
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

20) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *mluví*.

▪ **Podmět-přísudek (S – P)**

Paní učitelka mluví. Táta mluví.

▪ **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Táta mluví s kamarádem. Soudce mluví o činu.

▪ **Podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P – Ad)**

Ema mluví potichu. Babička mluví u telefonu.

▪ **Přísudek-předmět (P – O)**

Mluví o mně. Mluví blbiny. Mluví ke kamarádovi. Mluví do show. Mluvím na maminku. Mluví o angličtině, matematice a českém jazyku.

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Mluví pes lidsky? Mluví spisovně. Mluví při hodině. Mluví moc nahlas.

▪ **Bez ZVS**

Mluví.

Ze slovesa *mluví* vytvořilo 8 žáků základový větný vzorec přísudek – předmět. Tuto ZVS rozvinulo, stejně jako u předchozího slovesa, nejvíce žáků. Rozdílne od předchozího založili 2 žáci ze slovesa *mluví* ZVS podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P – Ad).

Tab. 21 Vyhodnocení slovesa *bude mluvit*.

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	2
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	1
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	9
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	4
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		4

Zdroj: autorka

21) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *bude mluvit*.

- **Podmět-přísudek (S – P)**

Ríša bude mluvit.

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Teta bude mluvit s maminkou. Straka bude mluvit ze sojkou.

- **Podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P - Ad)**

Prezident bude mluvit v televizi.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Bude mluvit o ježkovi, jezevcovi, pejskovi a kočičce. Bude mluvit Iva. Budu mluvit s kamarádkou. A bude mluvit o minulém? Bude mluvit na rodiče. Bude mluvit do mikrofonu.

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Budeš mluvit krásně! Budu mluvit u babičky. Bude mluvit při hodině. Bude mluvit u soudu.

▪ **Bez ZVS**

Bude mluvit a číst. Bude mluvit.

Sloveso *bude mluvit* bylo 8 žáky rozvinuto do ZVS přísudek – předmět. ZVS přísudek – příslovečné určení založili ze slovesa *bude mluvit* 4 žáci.

Tab. 22 Vyhodnocení slovesa *nevěděl*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	5
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	9
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		7

Zdroj: autorka

22) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *nevěděl*.

▪ Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)

Petr nevěděl úkol. Táta nevěděl, co dělat. Kamarád nevěděl, co má dělat.

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Nevěděla jsem, že jsou prázdniny. Nevěděl o něm tajemství. Nevěděl vůbec nic. Nevěděl jsem to. Nevěděl, jak se dělá úkol (jak se dělá cvičení). Nevěděl otázku. Nevěděl jsem domácí úkol. Nevěděl abecedu.

▪ Bez ZVS

Pořád jsem nevěděl, jestli ano nebo ne. Nevěděl, kdy budeme psát test. Nevěděl. Nevěděl jsem, že je úterý.

Sloveso *nevěděl* je v porovnání s dosud analyzovanými slovesy atypické. 7 žáků napsalo větu, která nevytváří ZVS. Nejvíce žáků opět vytvořilo ZVS přísudek – předmět

Tab. 23 Vyhodnocení slovesa *nevím*

Základová větná struktura		Počet N= 21
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	15
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		5

Zdroj: autorka

23) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *nevím*.

▪ **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Já nevím nic.

▪ **Přísudek-předmět (P – O)**

Nevím, co mám napsat (co mám dělat). Nevím nic o pivoňkách. Nevím si rady. Nevím abecedu. Nevím, co to znamená. Nevím, jaké budu mít vysvědčení. Nevím, jaké jsou řeky v Africe.

▪ **Bez ZVS**

Nevím nic. Je to jedno, pořád nevím. Nevím.

Sloveso *nevím* rozvinulo 15 žáků větou typu Nevím co dělat (co napsat apod.).

Následující sadu 23 sloves doplňovala druhá skupina žáků 2. a 3. ročníku.

Tab. 24 Vyhodnocení slovesa *slyším*

Základová větná struktura		Počet N= 20
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	2
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P– O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	8
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	5
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		4

Zdroj: autorka

24) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *slyším*.

▪ Podmět-přísudek (S – P)

Já tě rád slyším.

▪ Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)

Já Adam slyším myš. Ivo slyší telefon.

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Slyším hudbu (tvůj hlas). Slyším zpěv ptáčka (P – O1 – O2). Slyším, jak hrají nástroje.

Slyším hudbu. Slyším zvuk kočky. Slyším tě. Slyším, že Honza něco chystá.

▪ Přísudek-příslowečné určení (P – Ad)

Slyším tě (vás) dobře. Rád slyším.

▪ Bez ZVS

Slyším.

Ze slovesa *slyším* vytvořilo 8 žáků ZVS přísudek – předmět, 5 žáků ZVS přísudek přísloweční určení. Jeden žák založil ZVS podmět – přísudek, dva žáci podmět – přísudek – předmět.

Tab. 25 Vyhodnocení slovesa *slyšela jsem*

Základová větná struktura		Počet N= 20
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P– O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S - P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	14
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	2
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		4

Zdroj: autorka

25) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *slyšela jsem*

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Slyšela jsme krákat vránu (P – O1 – O2). Slyšela jsme hudbu. Slyšela jsem tvůj hlas. Slyšela jsem ptáka (maminku; flétnu; veverku; kohouta). Slyšela jsem tě. Slyšela jsme zpívat ptáka.

▪ Přísudek-předmět-příslovečné určení (P – O – Ad)

Slyšela jsme tě u školy. Slyšela jsem tě včera odpoledne.

▪ **Bez ZVS**

Slyšela jsem, že někde bude oslava. Slyšel jsem.

Sloveso *slyšela jsem* bylo žáky rozvinuto do ZVS přísudek – předmět (N = 14), respektive přísudek-předmět-příslovečné určení (P – O – Ad).

Tab. 26 Vyhodnocení slovesa *uslyším*

Základová větná struktura		Počet N= 20
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	15
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	1
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		4

Zdroj: autorka

26) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *uslyším*

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Kdy už uslyším tu písničku. Uslyším tvůj hlas. Uslyším sovu (maminčin hlas; tatínka; vlka; šumět vodu, každý rámus; rockové hvězdy; řvát tátu). Už tě neslyším. Uslyším mamku křičet (P – O1 – O2).

▪ Přísudek-příslvečné určení (P – Ad)

Uslyším tě dobře.

▪ Bez ZVS

Co uslyším? Uslyším, jak ptáčci krásně zpívají. Uslyším.

U slovesa *uslyším*, podobně jako u předchozích sloves, dominovalo rozvinutí do ZVS přísudek – předmět (N = 15)

Tab. 27 Vyhodnocení slovesa *běží*

Základová větná struktura		Počet N= 20
Podmět - přísudek	(S – P)	4
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	3
Podmět – přísudek - příslvečné určení	(S – P – Ad)	5
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslvečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	2
Přísudek - příslvečné určení	(P – Ad)	4
Přísudek - předmět-příslvečné určení	(P – O – Ad)	1
Přísudek složený		0
Bez ZVS		1

Zdroj: autorka

27) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *běží*

▪ **Podmět-přísudek (S – P) 4**

Táta běží. Chlapec běží. Srna běží. Běží zajíc.

▪ **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Viděl jsem na chodníku, jak běží pán. Kolem nás běží liška. Chlapec běží olympiádu.

▪ **Podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P - Ad)**

Mamka běží do krámku. Eva běží na zahradě. Táta běží na silnici. Otec běží do obchodu. Zajíc běží k lesu.

▪ **Přísudek-předmět (P – O)**

Běží si pro medaili. Běží pět set metrů.

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Běží moc rychle. Běžím rád. Běžím na velký kopec.

▪ **Přísudek-předmět-příslovečné určení (P – O – Ad)**

Běží Iva po silnici.

▪ **Bez ZVS**

Už běžím.

Ze slovesa *běží* dokázali žáci sledovaného souboru vytvořit mnohem pestřejší skladbu základových strukturu, než tomu bylo u předešlých sloves. Vedle často utvářených P - O a P-Ad založili ze slovesa *běží* 4 žáci ZVS podmět – přísudek (S - P), 3 žáci ZVS podmět – přísudek – předmět (S – P – O), 5 žáků ZVS podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P - Ad), jeden žák ZVS přísudek-předmět-příslovečné určení (P – O – Ad).

Tab. 28 Vyhodnocení slovesa *běžela jsem*

Základová větná struktura		Počet N= 17
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S - P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	9
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	11
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		0

Zdroj: autorka

28) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *běžela jsem*.

▪ **Přísudek-předmět (P – O)**

Běžela jsem závod (kolem stromu, za Ivou, domů, kolem potoka, lesem, pro svačinu)

▪ **Přísudek-příslowečné určení (P – Ad)**

Běžela jsem do parku (na poli, do pole, na kopci, k lesu, domů; na kopec; včera; do krámku; na turnaji).

V položce 27 dva žáci větu nedoplňli. Z 18 žáků všichni utvořili relevantní ZVS ve dvou variantách: P - O (N = 9) a P – Ad (N = 11).

Tab. 29 Vyhodnocení slovesa *budu běžet*

Základová větná struktura		Počet N= 18
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslowečné určení	(S – P – Ad)	1
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslowečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	7
Přísudek - příslowečné určení	(P – Ad)	8
Přísudek - předmět-příslowečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		1

Zdroj: autorka

29) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *budu běžet*.

▪ **Podmět-přísudek (S – P)**

Kuba bude běžet.

▪ **Podmět-přísudek-příslovečné určení (S – P - Ad)**

Já budu běžet v parku.

▪ **Přísudek-předmět (P – O)**

Budu běžet závody (osmi tisícovku). Budu běžet s Petrou zalévat strom.

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Budu běžet na chodníku (pro úkoly; domů; kolem lesa; na závodech; kolem plotu; na ulici). Budu běžet zítra.

Přísudek - předmět-příslovečné určení

Budu běžet zítra maraton. Zítra budu běžet do školy. V březnu budu běžet závody.

- **Bez ZVS**

Už se těším, jak budu běžet. Budu se učit běžet.

Sloveso *budu běžet* rozvinuli žáci sledovaného souboru s výjimkou dvou žáků do ZVS přísudek – předmět resp. přísudek příslovečné určení.

Tab. 30 Vyhodnocení slovesa *plavu*

Základová větná struktura		Počet N= 17
Podmět - přísudek	(S – P)	3
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	1
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	6
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	4
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

30) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *plavu*

- **Podmět-přísudek (S – P)**

Já a Eva plavu. Holčička ráda plave. Já hezky plavu.

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Tati, já plavu v bazéně.

▪ **Přísudek-předmět (P – O)**

Plavu na koupališti (v bazéně; ve vodě; na lodi), Dneska jsem uplaval 100 m. Plavu závody.

▪ **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Plavu rád.

▪ **Bez ZVS**

Moc rád plavu. Krásně plaveš. Rád plavu.

Žáci sledovaného souboru vytvořili ze slovesa *plavu* ve třech případech ZVS podmět – přísudek, jeden žák založil ZVS podmět – přísudek – předmět, 6 žáků přísudek – předmět a 4 žáci přísudek – příslovečné určení (opakovaně se objevila věta: *Rád plavu*). 3 žáci relevantní ZVS nevytvořili.

Tab. 31 Vyhodnocení slovesa *plavala jsem*

Základová větná struktura		Počet N= 18
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	2
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	13
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

31) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *plavala jsem*

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Plaval jsem kraula. Plaval jsem přes dlouhý bazén.

- **Přísudek-příslowečné určení (P – Ad)**

Plaval jsem v létě v moři. Plaval jsem rád. Plaval jsem doma (v moři; v řece; na zahradě; na závodech; v bazénu; ve vodě; před dvěma roky)

- **Bez ZVS**

Před týdnem jsem plaval. Včera jsem plaval. Dneska budu plavat?

Sloveso *plavala jsem* založilo ve sledovaném souboru ve dvou případech ZVS přísudek – předmět, ve třinácti případech ZVS přísudek – příslowečné určení. 3 žáci ZVS nevytvořili.

Tab. 32 Vyhodnocení slovesa *budu plavat*

Základová větná struktura		Počet N= 19
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslowečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslowečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	4
Přísudek - příslowečné určení	(P – Ad)	12
Přísudek - předmět-příslowečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

32) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *budu plavat*.

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Budu se učit plavat. Budu plavat v bazénu (v řece). Budu plavat dlouhou dráhu. Budu plavat 200 metrů.

▪ Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)

Za rok budu plavat jako ryba. Budu plavat v létě (zítra ráno; v hlubokém bazénu; v bazénu; na plovárně; ve vodě; v noci; ve druhé třídě; v létě). Budu plavat dobře.

▪ Bez ZVS

Dneska budu plavat. Za chvíli budu plava. Budu plavat.

Ze slovesa budu plavat založili žáci zkoumaného souboru pouze dva typy ZVS (P – O) nebo (P – Ad), případně správnou ZVS nevytvořili.

Tab. 33 Vyhodnocení slovesa *čteme*

Základová větná struktura		Počet N= 18
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	9
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	6
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

33) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *čteme*

▪ Příisudek-předmět (P – O)

Čteme knihu o Makové panence. Čteme z čítanky. Čteme knihu. Dneska čteme Vítka na cestě. Čteme článek Já Baryk. Doma čteme Mach a Šebestová. Čteme knížku o medvědovi Ondřejovi. Čteme si z pohádky. Čteme všichni v pohádce (P – O1 – O2).

▪ Příisudek-příslovečné určení (P – Ad)

Čteme rádi. Čteme v knize o zvířatech. Čteme si rádi. Čteme ve škole.

▪ Bez ZVS

Rádi čteme. Doma si rádi čteme.

Z 18 žáků, které sloveso *čteme* doplnili, 3 napsali neurčitelný ZVS, 6 ZVS příisudek – příslovečné určení, 9 žáků založilo ZVS příisudek – předmět.

Tab. 34 Vyhodnocení slovesa *četli jsme*

Základová větná struktura		Počet N= 19
Podmět - příisudek	(S – P)	1
Podmět – příisudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – příisudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – příisudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – příisudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – příisudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - příisudek složený	(SP)	0
Příisudek - předmět	(P – O)	13
Příisudek - příslovečné určení	(P – Ad)	5
Příisudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Příisudek složený		0
Bez ZVS		0

Zdroj: autorka

34) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *četli jsme*

- **Podmět-přísudek (S – P)**

My jsme si četli.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Četli jsme o Makovém mužičkovi. Četli jsme Bajky. Četli jsme článek (týdenní plán; knížku Četli jsme Kuba necce vstávat. Četli jsme knihu o pejskovi a kočičce. Četli jsme hezkou knížku (pohádku). Včera jsme četli z čítanky.

- **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Četli jsme před hodinou (večer; ve škole).

Ze slovesa *četli jsme* vytvořil jeden žák levovalenční ZVS podmět přísudek, 5 žáků pravovalenční ZVS přísudek - příslovečné určení, největší počet žáků, podobně jako u předcházejícího slovesa, založil pravovalenční ZVS předmět – přísudek (N = 13).

Tab. 35 Vyhodnocení slovesa *přečteme*

Základová větná struktura		Počet N= 18
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	14
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	1
Přísudek složený		0
Bez ZVS		3

Zdroj: autorka

35) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *budeme číst*

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Dneska přečteme Aničku na horách. Přečteme celý článek (knihu; si knížku, článek; knížku o jezkovi; celou básničku; povinnou četbu).

▪ Přísudek - předmět-příslovečné určení

Přečteme si časopis za jeden den.

▪ Bez ZVS

Doma přečteme. Tohle si všechno přečteme. Dneska přečteme pohádku.

Sloveso *přečteme si* žáci nejčastěji rozvinuli do věty *Přečteme si knihu* (7 x). Dominovala zde ZVS přísudek – předmět, jeden žák založil ZVS přísudek – předmět – příslovečné určení.

Tab. 36 Vyhodnocení slovesa *půjčila*

Základová větná struktura		Počet N= 19
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	3
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	15
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		1

Zdroj: autorka

36) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *půjčila*

▪ Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)

Hana půjčila knihu. Maminka si půjčila knížku. Já jsem si půjčila knihu.

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Půjčila jsme si knihu. Půjčila jsem kamarádce pastelku (P – O1 – O1). Půjčila jsem pánovi auto (P – O1 – O1). Půjčila jsme si hračku (knížku; lyže; loď; panenku; tužku). Děkuji, že jsi mi půjčila nůžky. Půjčila jsme si z knihovny knihu (P– O1 – O1).

▪ Bez ZVS

Ať ti to klidně půjčí.

Ze slovesa *půjčí* založili 3 žáci levo- i pravovalenční ZVS podmět – přísudek – předmět. Vyjma jednoho žáka, který správnou ZVS nevytvořil, všichni ostatní žáci souboru, kteří sloveso doplnili, vytvořili ZVS přísudek – předmět, přičemž dva z nich založili ZVS o dvou předmětech.

Tab. 37 Vyhodnocení slovesa *půjčí*

Základová větná struktura		Počet N= 18
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	8
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	9
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		1

Zdroj: autorka

37) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *půjčí*

▪ Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)

Maminka si půjčí knížku. Táta si půjčí knihu. Eva si půjčí hračku. Lenko, půjčila bys mi knihu? Tatínek si půjčí auto. Táta si půjčí knihu. Půjčí mi pero, Maminka si půjčí od babičky koření.

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Půjčíš si knihu? Půjčí si ji. Půjčí si barbínku (krompáč; pero; lyže; boty; panenku; Tatru; ručníky). Půjčíš si letadlo?

▪ Bez ZVS

Ať ti to klidně půjčí.

Ze slovesa *půjčí* vytvořilo 8 žáků ZVS podmět – přísudek – předmět, což reprezentuje největší počet z dosud analyzovaných sloves. 9 žáků založilo ZVS přísudek – předmět, jeden žák ZVS nevytvořil.

Tab. 38 Vyhodnocení slovesa *sbíral*

Základová větná struktura		Počet N= 17
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	3
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	14
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		0

Zdroj: autorka

38) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *sbíral*

▪ Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)

Petr sbíral stavebnice. Ota sbíral stavebnice. Já jsem sbíral hrušky.

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Sbíral víčka; Dřív jsem sbíral dinosaury. Sbíral jsem jahody (houby; odpad; hliník; malé kočky; keški; halíře; borůvky; jahody; známky)

Sloveso sbíral inspirovalo 3 žáky k vytvoření levovalenční ZVS S – P – O, ostatní žáci, kteří sloveso doplnili (N = 17) založili „tradiční“ ZVS P – O.

Tab. 39 Vyhodnocení slovesa *sbírám*

Základová větná struktura		Počet N= 17
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	1
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	1
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	14
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		1

Zdroj: autorka

39) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *sbírám*

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Já sbírám střepey.

- **Podmět-přísudek-předmět-příslovečné určení (S – P – O – Ad)**

Sbírám mi papírky z lavice.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Sbírám hliník (hliník; třešně; mechy; papírky; víčka; malé panáčky; autíčka; keški; houby; jahody; maliny Sbírám použité lístky do autobusu (P – O1 – O2).

- **Bez ZVS**

Rád sbírám.

Sloveso *sbírám* „přimělo“ většinu žáků souboru k vytvoření ZVS přísudek – předmět (N = 14), jeden žák založili ZVS podmět- přísudek – předmět a rovněž jeden žák vytvořil rozvinutější ZVS podmět-přísudek-předmět-příslovečné určení (S – P- O – Ad).

Tab. 40 Vyhodnocení slovesa *budu sbírat*

Základová větná struktura		Počet N= 16
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	1
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	14
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		1

Zdroj: autorka

40) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *budu sbírat*

- **Podmět-přísudek-předmět-příslovečné určení (S – P – O – Ad)**

Ondra sbírá drobký ze země.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Budu sbírat pomerančovou kůru (autička; maliny; sešity; hračky; knoflíky; plyšáky; kytičky; knoflíky; hliník). Na zahradě budu sbírat švestky. V létě a na jaře budu sbírat maliny.

▪ **Bez ZVS**

Budu sbírat.

Od položky 40 jsme hodnotili 16 testů, 4 žáci ze souboru sloveso sbírat a níž uvedená slovesa nedoplňlo. Jeden žák vytvořil pěkný příklad rozvinuté ZVS Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení, jeden žák ZVS nevytvořil, 14 žáků založilo ZVS přísudek – předmět.

Tab. 41 Vyhodnocení slovesa *koupila*

Základová větná struktura		Počet N= 16
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	1
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	15
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		0

Zdroj: autorka

41) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *koupila*

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Jana si koupila novou hračku.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Koupila jsem jídlo (limonádu; hrušky a jablka; plyšáka; dalekohled). Koupila ovoce.

Koupila jsem si hřeben (kabelku; rohlíky; hada knihu). Koupila bys mně kabelku?

Ze slovesa *koupila* vytvořili všichni žáci s výjimkou jednoho (ZVS S – P – O) ZVS přísudek – předmět.

Tab. 42 Vyhodnocení slovesa *kupuje*

Základová větná struktura		Počet N= 16
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	5
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	10
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		0

Zdroj: autorka

42) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *kupuje*

▪ Podmět-přísudek (S – P)

Maminka nakupuje.

▪ Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)

Maminka kupuje ovoce a zeleninu. Moje maminka si kupuje líčení. Máma kupuje chleba. Pepa kupuje knihu. My kupujeme hračky.

▪ Přísudek-předmět (P – O)

Kupuje jídlo (dárek; auto; nůžky; bonbony; salám). Kupujete mi jídlo. Kupuje si teta kabelku? (P – O1 – O2). Kupuje mamka pejska? (P – O1 – O2).

Od položky 42 do konce doplňovalo slovesa 15 žáků. Ze slovesa *kupuje* vytvořilo 5 žáků ZVS podmět – přísudek předmět, jeden žák ZVS podmět přísudek. Nejvíce žáků (N=10) založilo ZVS přísudek – předmět.

Tab. 43 Vyhodnocení slovesa *nakoupí*

Základová větná struktura		Počet N= 15
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	4
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	1
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	9
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	0
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		0

Zdroj: autorka

43) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *nakoupí*

- **Podmět-přísudek (S – P)**

Táta s mámou nakoupí.

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Maminka nakoupí pečivo. Maminka nakoupí oblečení. Maminka nakoupí banány. Eva nakoupí knihu.

- **Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení (S – P- O – Ad)**

Nakoupí si nové věci do školy.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Nakoupí oblečení (deset jídel; jídlo; auto; židle; jitrnici). Nakoupíme oblečení. Nakoupí si hračku. Nakoupí ho mamka nebo ty?

Sloveso *nakoupí* založilo v souboru žáků (N = 15) následující ZVS: podmět – přísudek (N = 1), podmět – přísudek – předmět (N = 4), podmět – přísudek – příslovečné určení (N = 1) a přísudek – předmět (N = 9).

Tab. 44 Vyhodnocení slovesa *hráli*

Základová větná struktura		Počet N= 14
Podmět - přísudek	(S – P)	1
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	0
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	9
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	4
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		0

Zdroj: autorka

44) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *hráli*

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

My jsme hráli šachy.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Hráli volejbal. Hráli jsme „Kuba řekl.“ Hráli na harmoniku. Hráli jsme si z bábí. Hráli jsme vybiku. Včera jsme hráli na babu. Hrály kapely. Hrály si děti.

- **Přísudek-příslovečné určení (P – Ad)**

Hráli jsme v pokoji. Hráli jsme si v parku. Hráli jsme si rádi.

Ke slovesu *hráli* doplnili 4 žáci ZVS přísudek – příslovečné určení, jeden žák doplnil ZVS podmět – přísudek, 9 žáků ZVS přísudek – předmět. Sloveso doplnilo, stejně jako níže uvedená zbylá dvě slovesa, 14 žáků.

Tab. 45 Vyhodnocení slovesa *hrají*

Základová větná struktura		Počet N= 14
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	2
Podmět – přísudek - příslovečné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovečné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	8
Přísudek - příslovečné určení	(P – Ad)	2
Přísudek - předmět-příslovečné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		2

Zdroj: autorka

45) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *hrají*

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Petr s Pepou hrají divadlo. Já si hraji s hračkami.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Hrají tenis (skákájícího panáka). Hrají na flétnu. Hrají si s auty (s kamarády; na schovávanou). Zahrají si hru.

- **Přísudek-příslovecné určení (P – Ad)**

Hrají si v pokoji. Hrají si rádi.

- **Bez ZVS**

Hrají si. Hrajeme si.

Tab. 46 Vyhodnocení slovesa *zahrají*

Základová větná struktura		Počet N= 14
Podmět - přísudek	(S – P)	0
Podmět – přísudek - předmět	(S – P – O)	1
Podmět – přísudek - příslovecné určení	(S – P – Ad)	0
Podmět – přísudek - doplněk	(S – P – Atv)	0
Podmět – přísudek – předmět - příslovecné určení	(S – P – O – Ad)	0
Podmět – přísudek – předmět - doplněk	(S – P – O – Atv)	0
Podmět - přísudek složený	(SP)	0
Přísudek - předmět	(P – O)	10
Přísudek - příslovecné určení	(P – Ad)	2
Přísudek - předmět-příslovecné určení	(P – O – Ad)	0
Přísudek složený		0
Bez ZVS		1

Zdroj: autorka

46) Příklady jednotlivých ZVS založených slovesem *zahrají*

- **Podmět-přísudek-předmět (S – P – O)**

Pepa a Petr zahrají divadlo.

- **Přísudek-předmět (P – O)**

Zahrají si dlouhou hru. Na koncertě budu hrát koncert. Zahrají písničku. Zahrají si hru (pavouky). Zahrají na klavír. Zahrají si s tebou. Zahrají vám na dudy (P – O1 – O2). S Evou si zahrají šachy. Zahrají si hru.

- **Přísudek-přísluvečné určení (P – Ad)**

Zahrají si s kamarády. Zahrají si ráda.

- **Bez ZVS**

Zahrají si.

I v posledním slovese se opakoval vzorec z předchozích sloves, tedy nejčastější rozvinutí slovesa, v tomto případě slovesa zahrají, do ZVS přísudek – předmět.

Tab. 47 Celkové vyhodnocení slovesa 21 až 23 (soubor 1)

p.č	Sloveso	Počty jednotlivých ZVS							
		S-P	S-P-O	S -P-Ad	S - P-O-Ad	P-O	P-Ad	P-O-Ad	Bez ZVS
1	maloval	4	6	0	0	10	0	0	1
2	namaluji	1	0	0	0	19	0	0	1
3	budu malovat	3	1	0	0	16	1	0	0
4	pracuji	1	0	0	0	4	13	0	3
5	pracoval jsem	0	0	0	0	7	10	0	4
6	budu pracovat	1	0	0	0	11	6	0	3
7	kreslím	1	0	0	0	8	8	0	4
8	kreslila jsem	0	0	0	0	10	7	0	4
9	budu kreslit	1	0	0	0	9	8	0	3
10	chodí	2	0	2	0	2	13	0	3
11	chodil jsem	1	0	0	0	1	18	0	2
12	budu chodit	0	0	1	0	1	15	1	3
13	skáče	2	2	3	0	2	8	1	3
14	skočil	1	0	0	0	7	9	0	3
15	Skočí	1	1	2	0	0	13	1	3
16	psala	1	2	1	0	11	3	0	3
17	píše	1	5	1	0	9	1	0	4
18	bude psát	1	4	0	0	12	1	0	3
19	mluvila	1	2	1	0	9	5	0	3
20	mluví	2	2	2	0	8	4	0	3
21	bude mluvit	1	2	1	0	9	4	0	4
22	nevěděl	0	5	0	0	9	0	0	7
23	nevím	1	0	0	0	15	0	0	5
	CELKEM	27	32	14	0	189	147	3	72

Zdroj: autorka

Tab. 48 Celkové vyhodnocení slovesa 24 až 46 (soubor 2)

Zdroj: autorka

p.č	Sloveso	Počty jednotlivých ZVS							
		S-P	S- P O	S-P- Ad	S - P- O-Ad	P-O	P-Ad	P-O- Ad	Bez ZVS
24	slyším	1	2	0	0	8	5	0	4
25	slyšela jsem	0	0	0	0	14	2	0	4
26	uslyším	0	0	0	0	15	1	0	4
27	běží	4	3	5	0	2	4	1	1
28	běžela jsem	0	0	0	0	9	11	0	0
29	budu běžet	1	0	1	0	7	8	0	1
30	plavu	3	1	0	0	6	4	0	3
31	plavala jsem	0	0	0	0	2	13	0	3
32	budu plavat	0	0	0	0	4	12	0	3
33	čteme	0	0	0	0	9	6	0	3
34	četli jsme	1	0	0	0	13	5	0	0
35	přečteme	0	0	0	0	14	0	1	3
36	půjčila	0	3	0	0	15	0	0	1
37	půjčí	0	8	0	0	9	0	0	1
38	sbíral	0	3	0	0	14	0	0	0
39	sbírám	0	1	1	0	14	0	0	1
40	budu sbírat	0	0	0	1	14	0	0	1
41	koupila	0	1	0	0	15	0	0	0
42	kupuje	1	5	0	0	10	0	0	0
43	nakoupí	1	4	0	1	9	0	0	0
44	hráli	1	0	0	0	9	4	0	0
45	hrají	0	2	0	0	8	2	0	2
46	zahrají	0	1	0	0	10	2	0	1
	CELKEM	13	34	7	2	230	79	2	36
	CELKEM 46	40	66	21	2	419	226	5	108

Sumarizace vytvořených ZVS je uvedena v tabulkách 47. a 48. Z výsledků vyplývá disproporce levovalenčních a pravovalenčních doplnění. První soubor vytvořil celkem 73 ZVS s levovalenčním doplněním oproti 366 pravovalenčním ZVS. V celkem 72 případech děti z predikátu ZVS nevytvořili.

V druhém souboru jsou celkové počty ovlivněny skutečností, že někteří žáci - zřejmě z časových důvodů - nestihli doplnit všechna slovesa. Uvedené snížené počty jsou zaznamenány v tabulkách u příslušných sloves. Nedoplněné věty jsme tedy nepočítali do nevytvořených ZVS. Žáci ve druhém souboru vytvořili celkem 56 ZVS s levovalenčním doplněním, 347 ZVS s pravostranným doplněním. V 36 případech žáci ZVS podle uvedených vzorců nevytvořili.

Levovalenční doplnění vytvořili oba soubory ze 46 sloves ve 129 případech. Pravovalenční ZVS založili žáci z předložených sloves celkem v 650 případech. Nevytvořená ZVS se v testech objevila celkem 180 krát.

I přes dominanci pravovalenčních doplnění je patrné, že žáci vytvářejí základové větné struktury nejen pravovalenčně, ale rovněž i s doplněním podmětu, tedy s levovalenčním doplněním. Na základě zjištěných výsledků přijímáme stanovenou hypotézu, že žáci 1. stupně ZŠ intuitivně konstituují věty za použití levostranné a pravostranné valence slov valenčních.

ZÁVĚR

Diplomová práce se věnovala tématu základové větné struktury a valence sloves v českém jazyce. Dané téma bylo pojednáno jednak z obecného teoretického hlediska jazykovědy, jednak v užším zaměření z hlediska praktického uplatnění ve výuce žáků na prvním stupni základní školy. Obsahem teoretické části byla zejména problematika mluvnické stavby věty reprezentovaná jednotlivými typy vět, problematikou valence a tématem základových větných struktur. V praktické části jsme testovali schopnost žáků 2. a 3. ročníku ZŠ konstituovat základové větné struktury (ZVS) z valenčních sloves. Stanoveným hlavním cílem práce bylo ověřit schopnosti intuitivního utváření vět slovesných z hlediska valenční řečové skladby, realizovaných na vybraných slovesech z textů českého jazyka a literatury.

V úvodní kapitole jsme se zabývali skladbou české věty. Z hlediska tématu práce považujeme za klíčový poznatek o predikátu (přísudku) jakožto organizačním centru věty. Predikát je jazykovou jednotkou, větným členem, který ve své větotvorné funkci vystupuje v podobě některého z finitních tvarů slovesa. Za důležitou funkci predikátu je jazykovědou označována jeho potence vytvářet relační strukturu věty. Syntaktické vztahy ve větě vycházejí ze vzájemné vazby větných členů, přičemž predikát zde hraje ústřední roli.

Jazykověda rozlišuje různé dělení vět. Z hlediska tématu práce považujeme za nejdůležitější kritérium dělení vět podle valence přísudkového slovesa. Teorie rozlišuje valenční věty podle počtu větných členů utvářejících základové větné struktury věty jednočlenné, dvočlenné, tříčlenné čtyřčlenné či pětičlenné. K větným členům, které tvoří základové větné struktury, patří predikát (přísudek P), podmět (subjekt S), předmět (objekt O), 4) příslovecné určení (Ad) a doplněk (atribut verbální At). Teorii dělení valenčních vět jsme aplikovali v praktické části.

V klíčové druhé kapitole teoretické části jsme se věnovali již přímo tématu valence, zejména valenci českých sloves a tématu základových větných struktur. Pojem valence označuje schopnost slovesa vázat k sobě určitý počet jazykových elementů. Vztah „valence“ a „základových větných struktur“ je charakterizován tím, že ZVS jsou utvářeny valenčním potenciálem slovesa určitého (verbum finitum) v pozici přísudku vyjadřujícího osobu, číslo, čas a způsob. Jednotlivé valenční pozice založené slovesem

(přísudkem) jsou však různě významově těsné. V určitých případech dochází neobsazením některých pozic k porušení významové úplnosti, což může vést k vytvoření gramaticky defektní věty např. v podobě věty holé, jejíž formulace je sémanticky nekorektní (např. Petr půjčuje).

Jedním ze záměrů či dílčích cílů praktické části bylo získání přehledu, v jaké míře testování žáci budou ze slovesa vytvářet právě takové sémanticky defektní věty. Jako hlavní cíl jsme stanovili mapování dovednosti žáků 2. a 3. ročníku základní školy vytvářet z valenčních sloves jednotlivé typy základových větných struktur. Teorie rozlišuje dvě základní kategorie ZVS, kategorie ZVS začínající podmětem a ZVS na začátku s přísudkem. Pro účely vyhodnocení vytváření ZVS testovanými žáky jsme na základě poznatků získaných v teoretické části práce rozlišili následující druhy základových větných struktur: 1) podmět – přísudek (S-P); 2) podmět - přísudek – předmět (S – P – O); 3) podmět – přísudek – příslovecné určení (S – P – Ad); 4) podmět - přísudek - doplněk (S - P – Atv); 5) podmět – přísudek – předmět – příslovecné určení (S – P- O – Ad); 6) podmět – přísudek – předmět – doplněk (S - P – O – Atv); 7) podmět – přísudek složený (SP); 8) přísudek – předmět (P – O); 9) přísudek – příslovecné určení (P – Ad); 10) přísudek - předmět-příslovecné určení (P – O – Ad); 11) přísudek složený.

Výzkumný soubor tvořilo celkem 41 žáků druhého a třetího ročníku ZŠ Šindlovy dvory. Žáci byli rozděleni do dvou skupin (20 a 21 žáků). Úkolem žáků v každé skupině bylo vytvořit 23 vět založených na slovese. 23 sloves jsme vybrali z učebnic a čítanek pro 2. a 3. třídu ZŠ.

Analýza vytvořených vět přinesla několik zajímavých poznatků. Testování žáci vytvářeli z nabízených sloves v naprosté většině „jednodušší“ varianty ZVS. Čtyři z celkem deseti typů ZVS nevytvořili žáci ani v jednom případě. Jednalo se o ZVS podmět – přísudek – doplněk (S – P – Atv), podmět – přísudek – předmět – doplněk (S - P – O – Atv);, podmět - přísudek složený (SP) a přísudek složený. Vytváření ZVS s valenčním doplňkem (např. Otec se zdál unavený) jsou pro žáky druhého a třetího ročníku patně ještě nad jejich běžné uvažování, vyznačující převahou reálného typu myšlení, jinými slovy, ještě ne zcela vytvořeného myšlení abstraktního.

V největším počtu (419 ZVS) vytvářeli testovaní žáci ZVS přísudek – předmět (S – O), tedy doplnění přísudku s pravovalenčním aktantem předmětu. Takto vytvořená

ZVS dominovala v obou souborech. V druhém největším počtu (226 ZVS) vytvořili testovaní žáci z uvedených sloves ZVS přísudek – příslovečné určení, kdy ke slovesu doplnili pravovalenční aktant příslovečného určení ve všech třech základních modifikacích – žáci doplňovali příslovečné určení času, místa i způsobu, v závislosti na významu slovesa. Např. ke slovesu *hrají* doplnili příslovečné určení místa (*hrají si v pokoji*) i příslovečné určení způsobu (*hrají si rádi*). Pouze v pěti případech žáci vytvořili rozvinutější pravoalenční doplnění přísudek – předmět – příslovečné určení (S – O – Ad) (např. *Přečtete si časopis za jeden den*).

„Čistě“ levovalenční doplnění přísudku podmětem vytvořili žáci ve 40 případech. Levovalenční i pravovalenční doplnění přísudku podmětem na levé straně a předmětem na straně pravé (S- P- O) se v testech objevilo v 66 případech. 21 žáků založilo ze slovesa ZVS podmět – přísudek – příslovečné určení. Rozvinutou ZVS v podobě podmět – přísudek – předmět – příslovečné určení vytvořili pouze dva žáci. Ve 108 případech žáci sémanticky či gramaticky správnou ZVS nevytvořili. Na základě těchto zjištění jsme potvrdili stanovenou hypotézu, že testovaná žáci 2. a 3. třídy ZŠ intuitivně konstituují věty za použití levostranné a pravostranné valence valenčních sloves.

Za nejdůležitější zjištění považujeme skutečnost, že žáci v nižších ročnících ZŠ vytvářejí mnohem častěji pravovalenční ZVS v jednodušších formách. Ke slovesu doplní pravostranné aktanty předmět nebo příslovečné určení. Z uvedeného poznatku rezultuje, že výukové materiály by měly být koncipovány takovým způsobem, aby žáci jednak častěji ke slovesu doplňovali levostranný aktant, a dále, aby vytvářeli i rozvinutější formy ZVS.

SEZNAM CITOVANÉ LITERATURY

1. GREPL, P., KARLÍK, P. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998. ISBN 80-7198-281-4.
2. KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého pro studující kombinovaného studia I. Stupně základní školy*. Skripta. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, pedagogická fakulta, 2013.
3. KAMIŠ, K.: *Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny*. UJAK: Praha 2012. ISBN
4. KAMIŠ, K.: *Nárys valenčně-intenční skladby pro studující učitelství I. stupně ZŠ*. PF, UJEP, Ústí nad Labem, 2007. ISBN
5. KAMIŠ, K. *Problematika slovesné valence a intence na 1. stupni ZŠ*. Usta ad Albim Bohemica, 2002; 1 (3), s. 55 – 71
6. LOPATKOVÁ, M., ŽABOKRTSKÝ, Z, KETTNEROVÁ, V. *Valenční slovník českých sloves*. Praha: Univerzita Karlova, 2005. ISBN 978- 80 -246-1467-0
7. MÜLLEROVÁ, O. *Větný rozbor a nové pojetí syntaxe*. In: KAMIŠ, K., NEKVAPIL, J. *Současný spisovný jazyk. Valenční pojetí skladby ve škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988
8. NOVOTNÝ, J. *K některým aspektům valenční teorie*. In: KAMIŠ, K., NEKVAPIL, J. *Současný spisovný jazyk. Valenční pojetí skladby ve škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988
9. PETR, J. (vědecký redaktor). *Mluvnice češtiny(3)*. Skladba. Praha: Academia, 1987.

10. SVOZILOVÁ, N., PROUZOVÁ, H., JIRSOVÁ, A. *Slovesa pro praxi. Valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia, 1997. ISBN
11. ŠMEJKALOVÁ, M. *Možnosti valenční syntaxe v jazykové výchově na střední škole*. In: Sborník příspěvků z metodického portálu www.rvp.cz. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. ISBN 978 – 80 – 87000 – 09 - 0
12. TOPIL, Z., BIČÍKOVÁ, V. *Český jazyk s Tobiášem. Skladba - klíč*. 3. vyd. Havlíčkův Brod, 1996. ISBN 80-85808-41-2
13. TOPIL, Z., BIČÍKOVÁ, V. *Český jazyk s Tobiášem. Skladba - souvětí. Zvláštnosti větné vazby*. 3.vyd. Havlíčkův Brod, 1996. ISBN 80-85808-40-4
14. KAMIŠ, K. *Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny*. UJAK, Praha 2012. ISBN 978-80-7452-023-5.
15. NOVOTNÝ, J. *Nástin syntaktického popisu češtiny (na základě valenční teorie)*. AUP č. 7. Ústí nad Labem 1994. ISBN 80-7044-086-4.

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vyhodnocení slovesa maloval.....	33
Tabulka 2: Vyhodnocení slovesa namaluji.....	34
Tabulka 3: Vyhodnocení slovesa budu malovat.....	35
Tabulka 4: Vyhodnocení slovesa pracuji.....	36
Tabulka 5: Vyhodnocení slovesa pracoval jsem.....	37
Tabulka 6: Vyhodnocení slovesa budu pracovat.....	38
Tabulka 7: Vyhodnocení slovesa kreslím.....	40
Tabulka 8: Vyhodnocení slovesa kreslila jsem.....	41
Tabulka 9: Vyhodnocení slovesa budu kreslit.....	42
Tabulka 10: Vyhodnocení slovesa chodí.....	43
Tabulka 11: Vyhodnocení slovesa chodil jsem.....	45
Tabulka 12: Vyhodnocení slovesa budu chodit.....	46
Tabulka 13: Vyhodnocení slovesa skáče.....	47
Tabulka 14: Vyhodnocení slovesa skočil.....	49
Tabulka 15: Vyhodnocení slovesa skočí.....	50
Tabulka 16: Vyhodnocení slovesa psala.....	51
Tabulka 17: Vyhodnocení slovesa píše.....	53
Tabulka 18: Vyhodnocení slovesa budu psát.....	54
Tabulka 19: Vyhodnocení slovesa mluvila.....	56
Tabulka 20: Vyhodnocení slovesa mluví.....	57
Tabulka 21: Vyhodnocení slovesa bude mluvit.....	59
Tabulka 22: Vyhodnocení slovesa nevěděl.....	60

Tabulka 23: Vyhodnocení slovesa nevím.....	61
Tabulka 24: Vyhodnocení slovesa slyším.....	62
Tabulka 25: Vyhodnocení slovesa slyšela jsem.....	64
Tabulka 26: Vyhodnocení slovesa uslyším.....	65
Tabulka 27: Vyhodnocení slovesa běží.....	66
Tabulka 28: Vyhodnocení slovesa běžela jsem.....	68
Tabulka 29: Vyhodnocení slovesa budu běžet.....	69
Tabulka 30: Vyhodnocení slovesa plavu.....	71
Tabulka 31: Vyhodnocení slovesa plavala jsem.....	72
Tabulka 32: Vyhodnocení slovesa budu plavat.....	73
Tabulka 33: Vyhodnocení slovesa čteme.....	74
Tabulka 34: Vyhodnocení slovesa četli jsme.....	75
Tabulka 35: Vyhodnocení slovesa přečteme.....	76
Tabulka 36: Vyhodnocení slovesa půjčila.....	77
Tabulka 37: Vyhodnocení slovesa půjčí.....	78
Tabulka 38: Vyhodnocení slovesa sbíral.....	79
Tabulka 39: Vyhodnocení slovesa sbírám.....	80
Tabulka 40: Vyhodnocení slovesa budu sbírat.....	82
Tabulka 41: Vyhodnocení slovesa koupila.....	83
Tabulka 42: Vyhodnocení slovesa kupuje.....	84
Tabulka 43: Vyhodnocení slovesa nakoupí.....	85
Tabulka 44: Vyhodnocení slovesa hráli.....	87
Tabulka 45: Vyhodnocení slovesa hrají.....	88
Tabulka 46: Vyhodnocení slovesa zahrají.....	90
Tabulka 47: Celkové vyhodnocení slovesa 21 až 23 (soubor 1).....	91
Tabulka 48: Celkové vyhodnocení slovesa 24 až 46 (soubor 2).....	92

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A- Testové otázky pro děti z 2. třídy ZŠ I

Příloha A- Testové otázky pro děti z 3. třídy ZŠ II

PŘÍLOHY

Příloha A

Ahoj holky a kluci,

jmenuji se Iva a stejně jako vy chodím i já do školy. Právě píšu něco jako domácí úkol a potřebovala bych k tomu vaši pomoc. Napsala jsem vám tu několik sloves a chtěla bych vás poprosit, abyste ke každému slovesu napsali větu, která vás napadne. Za vaši pomoc vám moc děkuji.

Iva

Maloval

Namaluji

Budu malovat

Pracuji

Pracovala jsem

Budu pracovat

Kreslím

Kreslila jsem

Budu kreslit

Chodí

Chodil jsem

Budu chodit

Skáče

Skočil

Skočí

Psala

Píše

Bude psát

Mluvila

Mluví

Bude mluvit

Nevěděl

Nevím

Příloha B

Ahoj holky a kluci,

jmenuji se Iva a stejně jako vy chodím i já do školy. Právě píšu něco jako domácí úkol a potřebovala bych k tomu vaši pomoc. Napsala jsem vám tu několik sloves a chtěla bych vás poprosit, abyste ke každému slovesu napsali větu, která vás napadne. Za vaši pomoc vám moc děkuji.

Iva

Slyším

Slyšela jsem

Uslyším

Běží

Běžela jsem

Budu běžet

Plavu

Plaval jsem

Budu plavat

Čteme

Četli jsme

Přečteme

Půjčila

Půjčí

Sbíral

Sbírám

Budu sbírat

Koupila

Kupuje

Nakoupí

Hráli

Hrají

Zahrají

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Ivana Pupková

Obor: Speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Konstituování základových větných struktur z valenčního hlediska v mluvnickém učivu na 1. stupni ZŠ

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 89

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 15

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 0

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Karel Kamiš, CSc.,